

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Bakalářská práce

Právní následky změny pohlaví

Tereza Pilchová

© 2016 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Právní následky změny pohlaví“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucí bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 27. 11. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala své vedoucí práce paní JUDr. Evě Kadlecové za ochotu, cenné připomínky, odborné rady a zodpovědné vedení bakalářské práce. Rovněž bych chtěla poděkovat své rodině a nejbližším přátelům za podporu po celou dobu studia.

Právní následky změny pohlaví

Legal consequences of human gender-reassignment

Souhrn

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou právního uznání změny pohlaví a jeho vztahem k ochraně lidských práv. Úvodem je poskytnut přehled legislativy, který se věnuje danému tématu. Dále jsou zde uvedeny definice pojmu pohlavní identita, transsexualita a transvestitismus, vývoj transsexuality v České republice a samotné fáze kompletní změny a administrativní změny pohlaví, s čímž souvisí změna osobních údajů, dokladů a změna rodného čísla, na kterou je tato práce především orientována. Se změnou pohlaví také souvisí zánik manželství, problematika osobního statusu člověka a také majetkové a rodinné vztahy.

Summary

This Bachelor Thesis deals with the issue of legal recognition of gender reassignment and its relation to human rights. First, it provides an overview of legislation that deals with this topic. It also contains the definition of gender identity, transsexualism and transvestism, development of transsexualism in the Czech Republic and the actual phase of a complete surgical sex change and of an administrative sex change, which includes alteration of personal data, documents, and especially changes to the personal identification number, to which this thesis is mainly focused. Sex change is also related to the termination of marriage, issues of personal status of human and property and family relationships.

Klíčová slova: člověk, lidská práva, pohlavní identita, změna pohlaví, právní následky, transsexualita, gender, ochrana osobnosti, biomedicína, manželství, rodičovství

Keywords: human, human rights, gender identity, gender-reassignment, legal consequences, transsexuality, gender, protection of personality, biomedicine, marriage, parenthood

Obsah

OBSAH	2
1. ÚVOD	4
2. CÍL A METODIKA	5
2.1. Cíl	5
2.2. Metodika	5
3. PŘEMĚNA POHLAVÍ V ČESKÉM PRÁVNÍM ŘÁDU	7
3.1. Úprava změny pohlaví v občanském zákoníku	8
3.2. Úprava změny pohlaví v zákonu o specifických zdravotních službách	9
3.3. Úprava změny osobních údajů v zákonu o občanských průkazech	12
3.4. Úprava změny pohlaví v zákonu o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů	13
4. POHLAVNÍ IDENTITA, TRANSSEXUALITA A PRŮBĚH PROCESU PŘEMĚNY POHLAVÍ	15
4.1. Pojem pohlavní identity	16
4.2. Historie transsexuality a její vývoj v České republice	16
4.3. Změna pohlaví	19
5. MANŽELSTVÍ, REGISTROVANÉ PARTNERSTVÍ, ADOPCE, OSVOJENÍ A ASISTOVANÁ REPRODUKCE SOUVISEJÍCÍ SE ZMĚNOU POHLAVÍ	21
5.1. Manželství a registrované partnerství při změně pohlaví	21
5.2. Osvojení a asistovaná reprodukce	23
5.2.1. Osvojení (adopce)	23
5.2.2. Asistovaná reprodukce	24
6. ZMĚNA POHLAVÍ V PRAKTICKÉM ŽIVOTĚ	26
6.1. Změna pohlaví a rodné číslo	26
6.2. Změna pohlaví v kontaktu s veřejnými a soukromými institucemi	26
6.3. Změna pohlaví v kontaktu s matričními, obecními a městskými úřady	28
6.4. Změna pohlaví v kontaktu s veřejností	29
6.4.1. Vyhodnocení odpovědí na otázky, které se týkají názorů na českou právní úpravu změny pohlaví	30

6.4.2.	Vyhodnocení odpovědí na otázky, které se týkají společenských problémů osob se změněným pohlavím	34
6.5.	Lidé po změně pohlaví a jejich rodina	35
6.5.1.	Respondent 1	36
6.5.2.	Respondent 2	36
6.6.	Komparace s vybranými zeměmi	37
6.6.1.	Německo	37
6.6.2.	Belgie	38
6.6.3.	Argentina	38
7.	DISKUSE A ZÁVĚR	39
8.	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	41
9.	SEZNAM ZKRATEK	43
10.	SEZNAM GRAFICKÝCH PRACÍ	44
	Seznam grafů	44
	Seznam tabulek	44
11.	PŘÍLOHY	45
11.1.	Příloha 1	45
11.2.	Příloha 2 – Dotazník – Statistické zkoumání společenských jevů v oblasti změny pohlaví	48

1. Úvod

První zmiňky, které se týkají transsexualismu, jsou známy již z antiky. První úspěšná kompletní chirurgická změna pohlaví byla provedena až v roce 1953, neboli případ Christine Jorgensenové, kdy šlo o přeměnu z muže na ženu. Transsexualita je označována jako stav, který je v rozporu mezi psychickým a biologickým pohlavím, neboli porucha pohlavní identity. Psychické pohlaví vychází z člověka samotného, zato biologické pohlaví lze vidět na pohled a bývá také označováno jako anatomické pohlaví.

Pokud žadatel požádá v České republice o změnu pohlaví, čeká ho velmi zdlouhavý a náročný proces, ať už se to týká chirurgické nebo právní změny pohlaví. Chirurgická změna pohlaví se provádí v několika operačních fázích a výsledkem bývá přiblížení se anatomickému vzhledu opačného pohlaví, než je pacientovo původní pohlaví. Právní změna pohlaví znamená změnu křestního jména, popřípadě jmen, příjmení, pohlaví a především rodného čísla. S těmito změnami souvisí i výměna dokladů, tedy občanského průkazu, řidičského průkazu, rodného listu, pasu apod. Kompletní změnu pohlaví také doprovází několik psychologických vyšetření a následná hormonální léčba, která je nutná nejen po dobu přeměny žadatele, ale po celý zbytek jeho života.

Občanský zákoník pracuje především s pojmy „žena“ a „muž“, pojmy jako například transsexualita, transvetitismus či gender se v zákonících nevyskytují. I když se díky nové úpravě o změně pohlaví v občanském zákoníku a jiných legislativách odbouralo několik problémů a úskalí, kterým museli transsexuální osoby čelit, aby jim mohla být provedena kompletní změna pohlaví, stále jsou v českém právním řádu jisté mezery, které mohou tuto změnu velmi nepříjemnit a mnohdy i ztížit. Může se zdát, že žadatelů, kteří v České republice zažádají o změnu pohlaví, není příliš mnoho. Pravdou je, že počet přeoperovaných osob nelze přesně zjistit, ale lze zjistit počet osob, které požádají odbornou komisi při Ministerstvu zdravotnictví o schválení chirurgické přeměny pohlaví, a ten se pohybuje okolo 150 lidí ročně, což rozhodně není zanedbatelný údaj. Proto je důležité zaměřit se na tuto problematiku blíže a snažit se navrhnout taková řešení, která by transsexuálním lidem během procesu změny pohlaví dělala co nejmenší potíže a aby tito lidé mohli co nejjednoduššími prostředky dosáhnout psychické rovnováhy.

2. Cíl a metodika

V této kapitole je blíže popsána metodika a cíl bakalářské práce.

2.1. Cíl

Cílem této práce je navrhnout jistá řešení, která by zajistila co nejmenší problémy, jak ve veřejné tak i v soukromé sféře, lidem, kteří hodlají podstoupit celkovou, tedy chirurgickou i administrativní změnu pohlaví.

Hlavním cílem je zjistit, jak chirurgická a administrativní změna pohlaví probíhá, jaké problémy tyto změny doprovázejí a jak je možné jim v budoucnu zabránit. Co se týče administrativní změny, tak se především jedná o změnu osobních údajů, například: jména popřípadě jmen, příjmení či rodného čísla a jak tyto změny probíhají při změně dokladů či při změně údajů u uživatelských účtů nebo některých smluv ve veřejných či soukromých institucích.

Dílčím cílem je zjistit, jaký počet transsexuálních osob v České republice podstoupí změnu pohlaví během jednoho roku a jaké společenské problémy tuto změnu u těchto lidí doprovázejí. V důsledku dotazníkového šetření je také cílem zjistit názor veřejnosti na transsexuální osoby a také upozornit, s jakými problémy se mohou potýkat a jak by bylo možné těmto problémům předejít.

2.2. Metodika

Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části byla použita především metoda popisná. Byly použity přímé i nepřímé citace především ze sbírek zákonů a odborné literatury týkající se daného tématu. Byla provedena analýza legislativy, která se zabývá změnou pohlaví, změnou osobních údajů a majetkoprávních vztahů po změně pohlaví. Je zde také popsán celý proces a podmínky chirurgické i administrativní změny pohlaví.

V praktické části byly zanalyzovány údaje zjištěné pomocí dotazníku monitorujícího statistické zkoumání společenských jevů v oblasti změny pohlaví, který byl určen pro veřejnost. Dále byly zanalyzovány názory, problémy a úskalí, se kterými se setkali pracovníci obecních a matričních úřadů, pracovníci některých soukromých institucí a

přímo dvě transsexuální osoby, které podstoupily celkovou změnu pohlaví. V menší míře byla také provedena komparace České republiky a některými dalšími zeměmi, která se týká právní úpravy změny pohlaví.

3. Přeměna pohlaví v českém právním řádu

Tato kapitola se zabývá přehledem legislativy v českém právním řádu, která se týká přeměny pohlaví. Pracuje se zde zejména s termínem „žena“ a „muž“, výrazy „transgender“ či neurčité pohlaví se v českém právním řádu příliš nevyskytují. Tvůrci občanského zákoníku se jednoznačně přiklonili k volbě, podle které je úřední pohlaví spojováno výlučně s pohlavím biologickým a nepřipouští tak psychologickou volbu pohlaví.¹

Poprvé byla problematika transsexuality a s tím souvisejících chirurgických zákroků zmíněna v zákoně č. 548/1991 Sb., kterým se mění a zároveň doplňuje zákon č. 20/1966., o péči o zdraví lidu. Po zrušení tohoto zákona je v současné době problematika změny pohlaví u transsexuálních lidí upravena v § 21 a § 23 zákona o specifických zdravotních službách.²

Osobní status člověka znamená osobní právní postavení vůči jiným osobám, z něhož plynou práva a povinnosti, které mohou být například majetkové povahy. Toto osobní právní postavení člověka je ovlivněno pohlavím a příbuzenstvím vůči jiným osobám a to od narození člověka až do jeho smrti. Pokud právo uzná změnu pohlaví fyzické osoby, je s touto osobou dále nakládáno jako s osobou opačného pohlaví. S touto změnou souvisí řada úkonů, zejména jde o přidělení nového rodného čísla, (zák. č. 133/2000 Sb., o evidenci obyvatel), dále o vydání nového občanského průkazu (zák. č. 328/1999 Sb. o občanských průkazech) a o dodatečný záznam v knize narození a s ním souvisí i vydání nového rodného listu. Zároveň se připouští, a to i již v průběhu procesu, změna jména a příjmení na rodově neutrální podobu (zák. č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů). Co se týče rodných listů dětí, tak zde nejsou prováděny žádné úpravy, neboť rodný list zachycuje osobní stav rodičů v době porodu dítěte, takže jakékoliv pozdější změny již nejsou dodatečně zaznamenávány. Je tomu tak stejně i v případě rozvodu rodičů dítěte.³

---

¹ DOLEŽAL, Adam. Konstrukce identity v právním prostoru. Dvojí pojetí bytí. Časopis zdravotnického práva a bioetiky. 2013. Dostupné z:

<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/42/48>

² ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 147.

³ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a spol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 152, 153.

3.1. Úprava změny pohlaví v občanském zákoníku

Předmětem nového občanského zákoníku je ustanovení právního řádu upravujícího vzájemná práva a povinnosti osob, jenž vytváří ve svém souhrnu soukromé právo. Uplatňování soukromého práva je nezávislé na uplatňování práva veřejného.⁴

V občanském zákoníku se úprava změny pohlaví zaměřuje, nebo by se měla zaměřit, pouze na soukromoprávní důsledky změny pohlaví. Jde tedy hlavně o osobní stav člověka a o jeho osobní majetkové poměry, které se týkají trvání manželství či registrovaného partnerství a otázek s tím souvisejících. V souvislosti s tím se také staví na jisto okamžik, kdy ke změně pohlaví dochází.⁵

Občanský zákoník vymezuje osoby fyzické a právnické. Fyzická osoba, kterou se tato problematika primárně zabývá, je člověk, který má právní osobnost od narození až do smrti.⁶

Občanský zákoník upravuje termín „**Změna pohlaví**“ ve dvou odstavcích v paragrafu č. 29. Je zde uvedena definice změny pohlaví člověka, která nastává chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce a přeměně pohlavních orgánů. Má se za to, že dnem změny pohlaví je den uvedený v potvrzení vydaném poskytovatelem zdravotních služeb. V tomto odkazu však platí ve formě vyvratitelné domněnky, takže je možné prokázat i opak při dodání důkazu, že den změny pohlaví uvedený v potvrzení skutečně dnem změny není ale je jím den jiný.⁷

Druhý odstavec § 29 občanského zákoníku vymezuje vlivy na osobní či majetkové poměry při změně pohlaví člověka. *„Změna pohlaví nemá vliv na osobní stav člověka, ani na jeho osobní a majetkové poměry; manželství nebo registrované partnerství však zaniká. O povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství zaniklo, ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po zániku manželství platí obdobně ustanovení o povinnostech a právech rozvedených manželů ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu; soud rozhodne, a to i bez návrhu, jak bude každý z rodičů napříště o společné dítě pečovat.“*⁸

⁴ Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 1.

⁵ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 147.

⁶ Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 23.

⁷ ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 152.

⁸ Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 29.

Pokud se některá fyzická osoba rozhodne podstoupit kompletní chirurgickou operaci změny pohlaví, dle občanského zákoníku pro ni platí stejná práva a povinnosti, jako pro kteréhokoli člověka, který podstupuje jakýkoli jiný chirurgický zákrok. Občanský zákoník vymezuje, že kdo chce provést na jiném člověku zákrok, vysvětlí mu srozumitelně povahu tohoto zákroku. Vysvětlení je řádně podáno, lze-li rozumně předpokládat, že druhá strana pochopila způsob a účel zákroku včetně očekávaných následků i možných nebezpečí pro své zdraví, jakož i to, zda přichází v úvahu případně jiný postup.⁹

Jelikož se jedná o chirurgický zákrok, který zanechává trvalé či závažné následky, vyžaduje se k tomuto zákroku souhlas v písemné formě. Dále se souhlas v písemné formě vyžaduje, pokud by se jednalo o lékařský pokus na člověku, v jiných případech se písemný souhlas nevyžaduje.¹⁰

3.2. Úprava změny pohlaví v zákonu o specifických zdravotních službách

Zákon o specifických zdravotních službách upravuje poskytování specifických zdravotních služeb a s tím spojený výkon státní správy, práva a povinnosti pacientů a poskytovatelů zdravotních služeb a práva a povinnosti dalších právnických a fyzických osob v souvislosti s poskytováním specifických zdravotních služeb.¹¹

Chirurgické provedení změny pohlaví se řadí do specifických zdravotních služeb. Zákon o specifických zdravotních službách změnu pohlaví transsexuálních pacientů definoval tak, že jde o provedení změny pohlaví chirurgickým zákrokem při současném znemožnění reprodukční funkce. „*Transsexuálním pacientem se rozumí osoba, u níž je trvalý nesoulad mezi psychickým a tělesným pohlavím, neboli porucha sexuální identifikace.*“¹²

Chirurgické výkony, které směřují ke změně pohlaví lze provést pacientovi pouze za určitých podmínek. Musí jít o pacienta, u něhož byla jednoznačně stanovena porucha sexuální identifikace a prokázána schopnost žít trvale jako osoba opačného pohlaví, a o pacienta, který neuzavřel manželství nebo který nevstoupil do registrovaného partnerství

---

⁹ Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 94.

¹⁰ Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 96.

¹¹ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 1.

¹² Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 21.

anebo do obdobného svazku osob stejného pohlaví v cizině, popřípadě prokáže, že jeho manželství nebo registrované partnerství anebo obdobný svazek zaniklo.¹³

„Chirurgické výkony, směřující ke změně pohlaví se provedou pacientovi, který dovršil věk 18 let, a to na základě jeho písemné žádosti a kladného stanoviska odborné komise“¹⁴. Pacientovi zbavenému způsobilosti k právním úkonům se provedou tyto chirurgické výkony na základě písemné žádosti zákonného zástupce pacienta, dále kladného stanoviska odborné komise a souhlasu soudu, který je místně příslušný poskytovateli.¹⁵

Změnu pohlaví **nelze provést pacientovi**, který je ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody, zabezpečovací detence nebo v ochranném léčení.¹⁶

Pro posouzení a rozhodnutí stanoviska, zda pacient splňuje všechny podmínky k provedení chirurgického zákroku vedoucímu k změně pohlaví, se ministerstvem ustavuje **odborná komise**. Členy odborné komise jsou zdravotnický pracovník, který je zaměstnancem státu zařazeným na ministerstvo, lékař se způsobilostí v oboru sexuologie, lékař se způsobilostí v oboru psychiatrie, klinický psycholog, lékař se způsobilostí v oboru diabetologie a endokrinologie, lékař se způsobilostí v oboru urologie nebo gynekologie a porodnictví a právník se znalostmi v oblasti zdravotnického práva. Členem odborné komise **nesmí být osoba**, která je v pracovněprávním nebo obdobném vztahu k poskytovateli, nesmí být členem kontrolního orgánu poskytovatele nebo statutárním orgánem, členem statutárního orgánu nebo společníkem poskytovatele. Žádost pacienta nebo zákonného zástupce pacienta předá poskytovatel neprodleně ministerstvu; k žádosti připojí souhlasné stanovisko ošetřujícího lékaře se způsobilostí v oboru sexuologie s provedením změny pohlaví.¹⁷

Jednání odborné komise se musí konat nejpozději do 3 měsíců ode dne podání žádosti pacienta nebo zákonného zástupce pacienta a pacient i zákonný zástupce pacienta jsou vždy přizváni k tomuto jednání. Odborná komise podá pacientovi a zákonnému zástupci pacienta informaci o povaze zdravotního výkonu, o jeho trvalých následcích a o možných rizicích a ověří, zda pacient i zákonný zástupce pacienta této informaci plně porozuměli a zda k podání žádosti dospěli zcela dobrovolně. Pokud by šlo o pacienta

---

¹³ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 21.

¹⁴ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 21.

¹⁵ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 21.

¹⁶ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 21.

¹⁷ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 22.

zbaveného způsobilosti k právním úkonům, odborná komise by přihlížela k jeho rozumové vyspělosti. Záznam o podání informace podepíše členové odborné komise, pacient a zákonný zástupce pacienta. Součástí záznamu je též názor pacienta zbaveného způsobilosti k právním úkonům. Není-li pacient s ohledem na svou rozumovou vyspělost schopen názor vyslovit nebo záznam podepsat, uvede se tato skutečnost v záznamu.¹⁸

Odborná komise po projednání žádosti vypracuje písemné odborné stanovisko, ve kterém zhodnotí, zda jsou splněny veškeré podmínky k provedení změny pohlaví; zároveň uvede dobu platnosti stanoviska a přitom zohlední naléhavost provedení zdravotního výkonu. Ke kladnému stanovisku s provedením změny pohlaví je zapotřebí souhlasu všech členů odborné komise. V případě, že se souhlasu všech členů nepodaří dosáhnout, odborná komise ve svém stanovisku popíše důvody, které k tomu vedly. Odborná komise předá ministerstvu odborné stanovisko ve 3 vyhotoveních a kopii záznamu z jednání. Ošetřující lékař pacienta, který provedení zdravotního výkonu doporučil, může být k jednání odborné komise přizván, avšak během rozhovoru členů komise s pacientem nesmí být ošetřující lékař přítomen.¹⁹

Zdravotnická dokumentace vedená o pacientovi obsahuje: písemnou žádost pacienta nebo zákonného zástupce pacienta, kopii souhlasného stanoviska ošetřujícího lékaře se způsobilostí v oboru sexuologie, záznam z jednání odborné komise a stanovisko odborné komise. Ministerstvo pak předá kopii stanoviska odborné komise a kopii záznamu z jednání odborné komise pacientovi nebo zákonnému zástupci, dvě vyhotovení stanoviska odborné komise předá poskytovateli pro založení do zdravotnické dokumentace a dále kopii záznamu z jednání odborné komise.²⁰

Návrh na udělení souhlasu s provedením změny pohlaví podává soudu poskytovatel. Poskytovatel k návrhu připojí písemnou žádost pacienta nebo písemnou žádost zákonného zástupce pacienta, vyjádření pacienta zbaveného způsobilosti k právním jednáním a stanovisko odborné komise. Není-li pacient s ohledem na svou rozumovou vyspělost schopen vyjádření učinit, poskytovatel uvede tuto skutečnost s jejím odůvodněním v návrhu.²¹ Provádění změny pohlaví lze započít, jestliže k tomu pacient bezprostředně před

---

¹⁸ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 22.

¹⁹ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 22.

²⁰ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 22.

²¹ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 22.

jejím započítím udělil písemný souhlas. O provedení změny pohlaví vydá poskytovatel pacientovi potvrzení.²²

3.3. Úprava změny osobních údajů v zákonu o občanských průkazech

Předmětem zákona o občanských průkazech je vydávání občanských průkazů státním občanům České republiky, způsob prokazování totožnosti a vedení agendového informačního systému evidence občanských průkazů.²³

Občanský průkaz je **veřejná listina**, kterou občan prokazuje své jméno, popřípadě jména, příjmení, podobu a státní občanství České republiky, jako i další údaje v ní zapsané podle tohoto zákona. V současné době se občanovi vydává občanský průkaz se strojově čitelnými údaji a s kontaktním elektronickým čipem, dále občanský průkaz se strojově čitelnými údaji nebo občanský průkaz bez strojově čitelných údajů.²⁴

Se změnou pohlaví souvisí také změna osobních údajů a změna osobních dokladů. Změna pohlaví má za následek změnu jména, příjmení, rodného čísla a pohlaví. V případě, že u občana nastane změna skutečností, které se týkají údajů zapsaných do občanského průkazu, oddělí vyznačenou část občanského průkazu obení úřad obce s rozšířenou působností nebo matriční úřad v případě změny jména, popřípadě jmen, nebo příjmení. V případě zániku manželství v důsledku rozhodnutí soudu o prohlášení manželství za neplatné, rozhodnutí soudu o neexistenci manželství, smrti jednoho z manželů nebo rozhodnutí soudu o prohlášení jednoho z manželů za mrtvého anebo rozhodnutí soudu o rozvodu manželství, dále zániku partnerství v důsledku rozhodnutí soudu o prohlášení partnerství za neplatné nebo rozhodnutí soudu o tom, že partnerství nevzniklo, smrti jednoho z partnerů nebo rozhodnutí soudu o prohlášení jednoho z partnerů za mrtvého anebo rozhodnutí soudu o zrušení partnerství a změny rodného čísla oddělí tuto část v občanském průkazu také. Obecní úřad obce s rozšířenou působností zároveň s oddělením vyznačené části vydá občanovi potvrzení o změně údajů zapisovaných do občanského průkazu. Oddělení vyznačené části občanského průkazu se nepovažuje za poškození nebo zničení občanského průkazu. Co se rozumí vyznačenou částí občanského průkazu, stanoví vyhláškou ministerstvo.²⁵

---

²² Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 23.

²³ Zákon o občanských průkazech č. 328/1999 Sb., § 1.

²⁴ Zákon o občanských průkazech č. 328/1999 Sb., § 2.

²⁵ Zákon o občanských průkazech č. 328/1999 Sb., § 12.

3.4. Úprava změny pohlaví v zákonu o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

Matrika je státní evidence, ve které se evidují narození, uzavření manželství, vznik registrovaného partnerství a úmrtí fyzických osob na území České republiky a také narození, uzavření manželství, vznik partnerství a úmrtí, k nimž došlo v cizině, jde-li o státní občany České republiky. Matrika se dělí na matriku narození, pro kterou se vede kniha narození, matriku manželství, pro kterou se vede kniha manželství, matriku partnerství, pro kterou se vede kniha partnerství a matriku úmrtí, pro kterou se vede kniha úmrtí.²⁶

Pokud fyzická osoba podstoupí chirurgickou **změnu pohlaví**, je nutný dodatečný záznam o změně pohlaví, který se zapíše do **knihy narození** na základě potvrzení vydaného poskytovatelem zdravotních služeb, který je povinen toto potvrzení oznámit matričnímu úřadu do 3 pracovních dnů ode dne provedení změny pohlaví. Dnem změny pohlaví je den uvedený v tomto potvrzení. Vzor potvrzení poskytovatele zdravotních služeb o zahájení a ukončení léčby pro změnu pohlaví stanoví ministerstvo prováděcím právním předpisem.²⁷

Se změnou pohlaví také souvisí, jak už bylo dříve zmíněno, změna jména a příjmení. Tato změna se eviduje v matrice. „*Matriční úřad povolí na základě žádosti fyzické osoby a potvrzení poskytovatele zdravotních služeb změnu jména a popřípadě jmen a příjmení na neutrální jméno a příjmení, byla-li zahájena léčba pro změnu pohlaví, nebo na jiné jméno, popřípadě jména, a příjmení, byla-li léčba pro změnu pohlaví dokončena. Nepožádá-li fyzická osoba po změně pohlaví o změnu jména a příjmení, matriční úřad uvede v knize narození její příjmení v souladu s pravidly české mluvnice ve tvaru odpovídajícím novému pohlaví. Jméno do knihy narození nezapíše a učiní o tom oznámení soudu*“.²⁸

O žádosti o povolení změny jména nebo příjmení rozhoduje matriční úřad, v jehož správním obvodu je žadatel přihlášen k trvalému pobytu. Pokud však žadatel není přihlášen k trvalému pobytu na území České republiky, je příslušný k projednání žádosti

²⁶ Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů č. 301/2000 Sb., § 1.

²⁷ Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů č. 301/2000 Sb., § 17a.

²⁸ Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů č. 301/2000 Sb., § 72.

matriční úřad podle místa posledního trvalého pobytu na území České republiky. Pokud není ani takový pobyt, je příslušný k projednání žádosti Úřad městské části Praha 1.²⁹

Žádost, která se předkládá matričnímu úřadu o povolení změny jména nebo příjmení musí obsahovat jméno, popřípadě jména, příjmení, popřípadě rodné příjmení, datum a místo narození, případně datum a místo uzavření manželství nebo vzniku partnerství žadatele, rodné číslo, místo trvalého pobytu žadatele, jméno, popřípadě jména, nebo příjmení, které si žadatel zvolil, údaj o státním občanství žadatele, nebo nezletilého dítěte a odůvodnění.³⁰

---

²⁹ Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů č. 301/2000 Sb., § 74.

³⁰ Zákon o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů č. 301/2000 Sb., § 75.

4. Pohlavní identita, transsexualita a průběh procesu přeměny pohlaví

Transsexualita se označuje jako stav, který je v rozporu mezi psychickým a anatomickým pohlavím, neboli porucha sexuální identifikace. Mezinárodní klasifikace nemocí tento stav označuje jako ICD 10 a je veden pod diagnózou FT64.0 jako jedna z poruch pohlavní identity.³¹ Tento stav je obvykle doprovázený pocitem nespokojenosti s vlastním anatomickým pohlavím nebo pocitem jeho nevhodnosti a přáním hormonálního léčení a chirurgického zásahu, aby tělo odpovídalo preferovanému pohlaví. V Mezinárodní klasifikaci nemocí je tento stav definován jako „přání žít a být akceptován jako příslušník opačného pohlaví“. Pokud tento stav trvá alespoň dva roky, je možné stanovit diagnózu, nesmí však při tom nastat příznaky žádné duševní poruchy nebo jiné intersexuální, genetické nebo chromozomové abnormality. „Změnu“ neboli „přeměnu pohlaví“ chápeme jako výraz až po chirurgickém zákroku, kterým se odstraní nesoulad mezi psychickým a anatomicky vrozeným pohlavím.³²

V odborných publikacích se rozlišují **tři „druhy“ pohlaví**. Těmito třemi pohlavími jsou biologické pohlaví („sex“), sociální pohlaví („gender“) a psychické pohlaví.³³

Biologické pohlaví je pohlaví, se kterým se narodíme a je na první pohled vidět, tedy naše anatomické pohlaví. **Sociální pohlaví** vychází z vnímání majoritního společenského diskursu. Tradiční společnost vnímá pouze „ženu“ a „muže“ a oběma pohlavím jsou přidělené role, které formují jejich identitu. Do jisté míry tyto role může ovlivnit i výchova, která směřuje onu bytost do tradičního řádu. **Psychické pohlaví** neboli psychická pohlavní identita vychází pak už z člověka samotného. Člověk může přirovnat své tělo k vězení, neboť se nedokáže smířit se svým biologickým pohlavím i přes společenský tlak, který ho nutí udržet jakýsi tradiční řád.³⁴

---

³¹ BARŠOVÁ, Andrea. Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/43>

³² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 147,148.

³³ DOLEŽAL, Adam. Konstrukce identity v právním prostoru. Dvojí pojetí bytí. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/42/48>

³⁴ DOLEŽAL, Adam. Konstrukce identity v právním prostoru. Dvojí pojetí bytí. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/42/48>

4.1. Pojem pohlavní identity

Pohlaví každého člověka je určováno na několika úrovních. Nejzákladnější úrovní je pohlaví genetické. Genetické pohlaví je dáno přítomností chromozomů X a Y u samčího pohlaví a přítomností chromozomů XX u samičího pohlaví. Díky těmto chromozomům získáme geny, které rozhodují již v rané fázi embryonálního vývoje o formování pohlavních žláz, tedy formování varlat u mužů a vaječníků u žen. Jedná se tedy o pohlaví gonadální nebo anatomické. U vzácných jedinců se může jednat o pravý hermafroditismus, kdy se mohou formovat žlázy obou pohlaví, ale zpravidla jedny bývají méně vyvinuté. U narození se zpravidla určuje pohlaví podle zevního genitálu, tedy pohlaví úředně přidělené.³⁵

Pohlavní identita vyjadřuje subjektivně vnímaný pocit sounáležitosti či naopak rozpor s vlastním tělem se sociální rolí přisuzovanou danému pohlaví. Pohlavní identita má kognitivní i emocionální komponentu, která se odráží jak v myšlení, tak i v chování jedince, což je spjata i s jeho profesí, zájmy či společenskými vztahy. Rozdíly mezi pohlavími mohou ovlivňovat také kulturní vlivy. Mezi pohlavími existují jisté kulturně specifické rozdíly, které doprovázejí rozdíly biologické a psychologické. Typickými psychologickými rysy přisuzovanými maskulinitě jsou dominance, asertivita, pozitivismus, prostorová představivost a schopnost rychle se rozhodovat. Pro ženy jsou pak v tomto pojetí typické submitivita, emocionalita, empatie a lepší verbální dovednost.³⁶

4.2. Historie transsexuality a její vývoj v České republice

První zmínky o poruchách pohlavní identity jsou známy už z antiky. Například muži z národu Skythů, který obýval severní pobřeží Černého moře, se oblékali do ženských šatů, vykonávali ženské práce, vyznačovali se ženským chováním a charakterem a většinou zastávali roli kněžek. Dále také může být důkazem obraz Hercula, také z antiky, oblečeného v ženských šatech a sloužícího královně Omphale, která naopak vystupovala jako muž.³⁷

---

³⁵ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*, 2008, str. 13.

³⁶ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*, 2008, str. 13.

³⁷ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity*, 2008, str. 14.

Nelze však označovat všechny podobné projevy za transsexualitu nebo za jinou poruchu pohlavní identity. Z kulturně antropologických výzkumů je patrné, že existuje velká kulturní rozmanitost v tomto chování.³⁸

Podle antropologa Gregersena existuje jev patricismus, který označuje kultury, které akceptovaly nekonformní chování vzhledem k pohlavní identitě. Dokonce i u nativních Američanů byly zaznamenány projevy transsexuality. Tito lidé se v původním jazyce nazývali **Dvojí duch** a jejich chování řada indiánských kmenů nejen tolerovala, ale přisuzovala jim značnou moc, jakou měli například šamani, a mohli uzavírat manželství s osobou stejného pohlaví.³⁹

Dříve sexuologové nedělali rozdíly mezi transvestitismem a transsexualitou (Blanchard, 1989). Syndrom pravděpodobného transsexualismu se nazýval „Metamorphosis sexualis paranoica“ podle Krafft-Ebbinga. Až v roce 1897 uveřejnil baltimorský lékař Howard případ muže, který se popisoval stejně, jako dnešní transsexuálové. O možnosti provedení přeměny pohlaví včetně chirurgických zákroků uvažovali až Marcuse v roce 1916 a o šest let později Hirschfeld.⁴⁰ Definice transsexualismu znamenala částečně touhu po chirurgické změně pohlaví, se kterou se začalo experimentovat ve 20. století a to nejprve při operacích na zvířatech, které prováděl a zkoumal doktor **Eugen Steinach** v Rakousku. Na počátku 30. let se začaly tyto operace provádět i u lidí v Německu přímo v institutu doktora Magnuse Hirschfelda.⁴¹

I když bylo několik případů podobných chirurgickým zásahům zaznamenáno v Německu a USA již dříve, první zmínka o operaci, která vedla ke kompletní přeměně pohlaví, se datuje k roku 1953, neboli případ **Christine Jorgensenové**. V tomto případě šlo o přeměnu z muže na ženu a Christine se poté stala velmi slavnou a inspirovala mnoho dalších, kteří měli zájem o provedení této v té době ještě velmi nebezpečné a velmi náročné operaci.⁴²

Do 50. let se více užíval pojem **transvetitismus**. Termín **transsexualismus** zpopularizoval až v 50. a 60. letech **Harry Benjamin**, který je obecně považován za „otce transsexualismu“. Poruchám pohlavní identity se věnoval do roku 1978 a v rámci

---

³⁸ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, 2008, str. 15.

³⁹ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, 2008, str. 15.

⁴⁰ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, 2008, str. 15.

⁴¹ BARŠOVÁ, Andrea. Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku. Casopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013. Dostupné z: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/43>

⁴² FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, 2008, str. 15.

travestitismu vymezil nový syndrom. Na základě jeho výzkumů byl pak transsexualismus později vymezen jako samostatná porucha.⁴³

Existuje mnoho definic transsexualismu. Níže jsou vyjmenovány čtyři základní charakteristiky podle Meyera (1974), které musí pacient vykazovat, aby u něj mohla být transsexualita diagnostikována.

- Pocit nevhodnosti nebo nepřiměřenosti anatomicky dané pohlavní role
- Víra, že změna role povede ke zlepšení
- Výběr sexuálních partnerů téhož anatomického pohlaví a chápání sama sebe jako heterosexuála
- Touha po chirurgické změně pohlaví⁴⁴

Podle Meyera a Kapfhammera (1995) se transsexualita v jádru označuje pocitem nepřislušnosti k vlastnímu pohlaví, jako takovou zadržovanou rozepří. Transsexuálové netrpí žádným dosud identifikovaným tělesným (chromozomálním) onemocněním. Jejich chromozomální pohlaví je jednoznačné. Problém však je, že pudově pociťují silnou touhu po změně pohlaví, neboť se cítí být chyceni ve falešném těle.⁴⁵

Podle Evropského parlamentu (Delvaux, 1993) je transsexualita syndrom charakterizovaný dvojí osobností (dual personality). Na jedné straně máme osobnost fyzickou a na druhé osobnost psychickou. Jde tedy také o hluboké přesvědčení o příslušnosti k opačnému pohlaví. Podle této definice jde o nezaviněný, trvalý a nezměnitelný stav.⁴⁶

V západní Evropě a v USA bývají až třikrát častěji operace z muže na ženu (MtF), než z ženy na muže (FtM), naopak ve střední Evropě (Česká republika, Polsko, Bulharsko ale i Německo) bývají až pětkrát častější operace FtM. Tento nepoměr mohl být zapříčiněn vlivem odlišných společenských poměrů a obtížnějším společenským prosazováním jedinců MtF v tehdejších podmínkách socialistických států. Příčinou mohly být také i rozdíly v diagnostických kritériích.⁴⁷

Bohužel v České republice není možné udělat výzkum, jaký přesný počet lidí podstoupí operaci, anebo jaký počet lidí vyhledá lékařskou či psychologickou pomoc za dané časové období. Jediná přesná čísla, která existují, je počet pacientů, kteří požádají

---

⁴³ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, 2008, str. 15.

⁴⁴ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, 2008, str. 16.

⁴⁵ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, 2008, str. 16.

⁴⁶ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, 2008, str. 16.

⁴⁷ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, 2008, str. 19.

odbornou komisi při Ministerstvu zdravotnictví o schválení chirurgické přeměny pohlaví, a to se pohybuje okolo 150 lidí ročně. Více informací o provedeném výzkumu počtu pacientů, kteří postoupili chirurgickou změnu pohlaví v letech 1990 - 2006, je k nalezení v příloze 1.⁴⁸

4.3. Změna pohlaví

Existují dva různé výrazy, které můžeme chápat jako změnu pohlaví. Úplná změna pohlavní identity člověka, tedy přemena MtF a naopak, včetně změny reprodukční role se nazývá *stricto sensu*. Takováto úplná změna není možná ani při současných možnostech medicíny. Užívá se tedy výraz *largo sensu*, což znamená provedení zdravotních výkonů a to hormonálních, chirurgických a plastických, jejichž účelem je odstanění nesouladu mezi psychickým a anatomickým pohlavím.⁴⁹

Fáze, které předcházejí operativní změně pohlaví, se nazývají „real life test“ neboli (RLT) což jsou fáze, během níž člověk nejméně po dobu jednoho roku vystupuje za všech okolností jako osoba opačného pohlaví a fáze „real life experience“, tedy (RLE), která je už spojena s hormonální léčbou. Ženy, které usilují o změnu FtM⁵⁰ už zpravidla před první návštěvou sexuologa vystupují v roli muže, naopak muži usilující o změnu MtF⁵¹ se pro usnadnění přechodu k RLT přistupuje nejdříve k hormonální terapii.⁵²

Poté nastává fáze chirurgické změny. Zákroky, které se vykonávají při přeměně FtM jsou: mastektomie (redukční mammaplastika, odstranění prsou), hysterektomie (odstranění dělohy), oboustranná ovariectomie (odstranění vaječnicků) a vytvoření neopenisu a šourku. Zákroky, které se provedou při změně MtF mohou být: orchiektomie (odstranění varlat), penektomie (odstranění penisu a vytvoření neovaginy (vaginoplastika, klitorideoplastika a labioplastika). Ne ve všech případech se však provádí všechny tyto chirurgické zákroky. Tyto zákroky jsou hluboké a nevratné. V neposlední řadě pak nastává fáze „právní uznání změny pohlaví“, která vede k uznání změněného pohlaví, kterou fyzická osoba prošla, a

---

⁴⁸ ROZHOVOR, Hyde park civilizace, Česká televize, host: Hana Fifková, moderátor: Daniel Stach. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10441294653-hyde-park-civilizace/216411058090416/>

⁴⁹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 148.

⁵⁰ Female to Male – změna pohlaví z ženy na muže

⁵¹ Male to Female – změna pohlaví z muže na ženu

⁵² ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 148.

musí s ní být nakládáno tak, jako kdyby osobou opačného pohlaví skutečně byla. Pokud by právní řád změnu pohlaví neuznal, jedná se o porušení práva na soukromý život.⁵³

Změna pohlaví *de lege lata* je definována jako chirurgický a chirurgicko-plastický zákrok změny pohlaví při současném znemožnění reprodukčních funkcí. Občanský zákoník i zákon o specifických zdravotních službách tento požadavek o znemožnění reprodukční funkce stanovily výslovně. Avšak nejnovější standardy přístupu k transsexualitě uvedené například v souboru doporučení komisaře Rady Evropy pro lidská práva z roku 2009 (Human Rights and Gender Identity, Issue Paper, 2009), konkrétně čl. V bod 4 výslovně doporučuje zrušení sterilizací a jiných povinných lékařských zákroků jako nezbytného právního požadavku pro uznání změny pohlaví *de lege lata* a odstranění všech omezení tak, aby lidé i po uznání změny pohlaví mohli nadále žít v manželství. Důvodem tohoto doporučení může být také nemožnost provedení jednoho nebo více chirurgických zákroků změny pohlaví kvůli zdravotnímu stavu pacienta popřípadě jiných zdravotních komplikací.⁵⁴

---

⁵³ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 148,149.

⁵⁴ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 149,150.

5. Manželství, registrované partnerství, adopce, osvojení a asistovaná reprodukce související se změnou pohlaví

Manželství a registrované partnerství sice se změnou pohlaví zaniká, ale je důležité uvědomit si, že je možné, aby vznikl vztah nový. Se změnou pohlaví nezanikají ani jiná práva, která se týkají například osvojení či asistované reprodukce.

5.1. Manželství a registrované partnerství při změně pohlaví

Manželství je svazek, který vzniká mezi mužem a ženou církevním či občanským sňatkem, a to způsobem, který stanoví zákon. Hlavním účelem manželství je dle občanského zákoníku založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc. Občasný zákoník upravuje, že manželství vzniká svobodným a úplným souhlasným projevem vůle muže a ženy, kteří hodlají vstoupit do manželství.⁵⁵ Jedna z největších změn týkajících se manželství dle nového znění občanského zákoníku se týká vyživovací povinnosti manželů. Dle dřívějšího znění občanského zákoníku byla vyživovací povinnost doživotní, pokud byl jeden z manželů neschopný sám sebe živit. Dle nového občanského zákoníku je platná vyživovací povinnost, pokud neschopnost jednoho z manželů živit se sám má původ v manželství. To znamená, že pokud jeden z manželů není schopen sám sebe živit z důvodu nějaké nemoci nebo úrazu, které nemají původ v manželství, nemá tento manžel/manželka na výživné právo.⁵⁶

Registrované partnerství je na rozdíl od manželství trvalé společenství mezi osobami stejného pohlaví, které je upraveno v zákoně o registrovaném partnerství č. 115/2006 Sb. Partnerem se v tomto zákoně rozumí osoba, která uzavřela partnerství. Partnerství vzniká obdobně jako manželství projevem vůle dvou osob ale stejného pohlaví činěným formou souhlasného svobodného a úplného prohlášení těchto osob o tom, že spolu vstupují do partnerství. Osoby vstupující do partnerství činí prohlášení osobně před matričním úřadem.⁵⁷

Podle trestního zákonu z roku 1950 se homosexuální styk označoval za trestný čin proti lidské důstojnosti. Před rokem 1989 byla homosexualita nepřipustná ale od 90. let 20.

---

⁵⁵Občasný zákoník č. 89/2012 Sb., § 655, 656.

⁵⁶KINDL, Milan, ROZEHNAL, Aleš. Nový občasný zákoník – Problémy a úskalí, s. 34.

⁵⁷Zákon o registrovaném partnerství č. 115/2006 Sb., § 2

století byla situace pro homosexuály příznivější. Návrhy zákonů o registrovaném partnerství byly od roku 1998 – 2004 zamítány, přestože v mnoha evropských zemích bylo již registrované partnerství zákonem umožněno. Až 15. března roku 2006 byl zákon o registrovaném partnerství v České republice schválen.⁵⁸

Jak již bylo zmíněno v druhé kapitole, úprava v občanském zákoníku i v zákoně o specifických zdravotních službách, neumožňuje provedení změny pohlaví a současně znemožnění reprodukční funkce u osoby, která žije v manželství, registrovaném partnerství či v obdobném svazku osob stejného pohlaví uzavřeném v cizině. Je tomu tak, neboť manželství je svazek mezi mužem a ženou a registrované partnerství je svazek mezi osobami stejného pohlaví, tudíž po změně pohlaví jednoho manžela či partnera není možné, aby byl svazek stále platný. Změnou pohlaví tyto svazky zanikají a po změně pohlaví mohou vzniknout nové, ale s těmito osobami se již nakládá jako s osobami pohlaví nového.⁵⁹

Nelze však s naprostou přesností vyloučit, že změnu pohlaví může podstoupit osoba, která v manželství či registrovaném partnerství žije. Může tomu tak být, pokud osoba podstoupí změnu pohlaví v jiném státě, kde by existující statkový svazek provedení změny pohlaví nebránil. Jako následek tohoto počínání vznikne jediná změna osobního statusu a to zánik manželství nebo registrovaného partnerství *ex lege* a to bez ohledu zdali si oba manželé či partneři tento následek přáli či nikoli.⁶⁰

Při zániku manželství nebo registrovaného partnerství z důvodu změny pohlaví jednoho z manželů platí stejná práva a povinnosti ke společnému dítěti jako u rozvedených manželů, což platí i o jejich majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu. Při zániku manželství se rozhodnutí o společném dítěti či vyživovací povinnosti vůči němu provede obdobně, jako u rozvodu naopak pokud zaniklo registrované partnerství, nebude rozhodováno o dalších poměrech společného dítěte, neboť partneři mít společné dítě nemohou a ani neproběhne vypořádání společného jmění mezi partnery, jelikož při registraci partnerů nevzniká obdoba společného jmění manželů.⁶¹

---

⁵⁸ Vaculíková, V., Západočeská univerzita v Plzni, diplomová práce, Teoretickopravní aspekty zakotvení institutu soužití osob stejného pohlaví v právním řádu České republiky, s. 51, Plzeň, 2013

⁵⁹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 153.

⁶⁰ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 153, 154.

⁶¹ ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 154, 155.

5.2. Osvojení a asistivní reprodukce

5.2.1. Osvojení (adopce)

V občanském zákoníku je **osvojení** definováno, jako přijetí cizí osoby za vlastní. „*Předpokladem osvojení je takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo že tu jsou alespoň základy takového vztahu. Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy.*“⁶² Dle dřívější právní úpravy bylo možné si osvojit pouze osobu nezletilou. Podle ústavního soudu mělo osvojení nahrazovat nekompletnost rodiny. Ovšem později se řešily nejen otázky biologických příslušníků a jejich vztahy, ale i otázky majetkové, dědické a další, v tomto ohledu ústavní soud shledal rovnost mezi zletilými a nezletilými osobami a nyní lze osvojit i osobu zletilou.⁶³

Na návrh osoby, která chce osvojit nezletilé dítě, o osvojení rozhodne soud. Pokud se bude jednat o osvojení zletilého, rozhodne o tom soud na návrh osoby, která chce zletilého osvojit, a k němuž se připojí zletilý, který má být osvojen. Pokud soud udělí souhlas osvojitelům o osvojení dítěte, osvojitelé se zapíší do matriky jako rodiče dítěte. Osvojitelem se může stát pouze zletilá a svéprávná osoba, jejíž zdravotní stav neomezuje péči o osvojené dítě ve značné míře.⁶⁴ „*Osvojiteli se mohou stát manželé nebo jeden z manželů. Výjimečně může osvojit i jiná osoba; v tom případě soud též rozhodne o tom, že se z matriky vypouští zápis o druhém rodiči. Osvojují-li manželé, podávají návrh na osvojení společně jako společní osvojitelé.*“⁶⁵

Po chirurgické změně pohlaví se s fyzickou osobou nakládá stejně, jako s osobou nového pohlaví, tudíž může znovu vstoupit do manželského svazku a pokud je v platném manželském svazku může podle občanského zákoníku zažádat o osvojení potomka.

Osoby žijící v registrovaném partnerství si v České republice osvojit dítě nemohou. Mohou pouze společně vychovávat biologické dítě jednoho z partnerů. V několika evropských zemích však adopce homosexuálních partnerů možná je, například v Dánsku, Islandu, Nizozemsku, Švédsku či Velké Británii.⁶⁶

---

⁶² Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 795.

⁶³ WAGNEROVA, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch. Listina základních práv a svobod – komentář, Wolters Kluwer, a. s., 2012, s. 102, 103

⁶⁴ Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 794, § 796, § 797, § 799.

⁶⁵ Občanský zákoník č. 89/2012 Sb., § 800.

⁶⁶ Vaculíková, V., Západočeská univerzita v Plzni, diplomová práce, Teoretickoprávní aspekty zakotvení institutu soužití osob stejného pohlaví v právním řádu České republiky, s. 39, Plzeň, 2013

5.2.2. Asistovaná reprodukce

Asistovanou reprodukcí se rozumí metody a postupy, při kterých dochází k odběru zárodečných buněk, k manipulaci s nimi, ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy, k manipulaci s lidskými embryi, včetně jejich uchovávání, a to za účelem umělého oplodnění ženy. Činí se tak z důvodů neplodnosti ženy či muže.⁶⁷

Umělé oplodnění lze provést ženě jen v jejím plodném věku, který nepřekročil 49 let, jestliže provedení asistované reprodukce nebrání její zdravotní stav. Za posouzení zdravotní způsobilosti příjemkyně odpovídá lékař, který tuto asistovanou reprodukci provádí.⁶⁸ Umělé oplodnění nelze provést ženě, která má k muži, s nímž předložila žádost o asistovanou reprodukci, příbuzenský vztah vylučující podle jiného právního předpisu uzavření manželství. Žádost neplodného páru žádajícího o umělé oplodnění nesmí být starší než 6 měsíců. Použití postupů asistované reprodukce není dovoleno pro účely volby pohlaví budoucího dítěte s výjimkou případů, kdy použitím postupů asistované reprodukce lze předejít vážným geneticky podmíněným nemocem mendlovského typu s vazbou na pohlaví.⁶⁹ O asistovanou reprodukci může požádat pouze heterosexuální sezdáný či nesezdáný pár, je však nutný souhlas muže (otce). Je-li dítě počato umělým oplodněním ženy z asistované reprodukce podle zvláštního právního předpisu, považuje se za otce muž, který dal k umělému oplodnění ženy podle tohoto zvláštního právního předpisu souhlas, pokud by se neprokázalo, že žena otěhotněla jinak.

V České republice není umožněno provádět zákroky asistované reprodukce svobodným ženám bez partnera a ani homosexuálním párům, neboť zákon se řídí smyslem tradiční rodiny, kde figuruje muž, žena a dítě. Pokud je jeden z páru žádající o umělé oplodnění po změně pohlaví „MtF“⁷⁰, asistovaná reprodukce není možná, neboť zároveň se změnou pohlaví byla znemožněna reprodukční funkce, ale pokud by šlo o změnu „FtM“⁷¹ jednoho z partnerů a jeho protějškem je zdravá žena, zákon asistovanou reprodukci nezakazuje, pokud se splní všechny požadavky k vykonání umělého oplodnění.

Pár, který tvoří zdravou ženu a muže po změně pohlaví FtM, může využít spermie od anonymního dárce, který splňuje podmínky dané zákonem. Poskytovatel služby je povinnen zajistit zachování vzájemné anonymity mezi dárce a neplodným párem a mezi

⁶⁷ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 3.

⁶⁸ Zákon o specifických zdravotních službách 373/2011 Sb., § 6

⁶⁹ Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 6.

⁷⁰ **Male to Female** – změna pohlaví z muže na ženu

⁷¹ **Female to Male** – změna pohlaví z ženy na muže

dárce a narozeným dítětem. Dárce darujícím spermií pro účely asistované reprodukce se rozumí muž, který netvoří neplodný pár, je ve věku 18 – 40 let a musí být prokázáno, že není v žádném přímém příbuzenském vztahu se ženou, která umělé oplodnění podstupuje.⁷²

---

⁷² Zákon o specifických zdravotních službách č. 373/2011 Sb., § 3.

6. Změna pohlaví v praktickém životě

Mohlo by se zdát, že chirurgickou změnou pohlaví končí duševní boj transsexuálního člověka, ale je tomu právě naopak. Teprve tím začíná objevování svého nového pohlaví a až kompletní právní změnou se pohlaví člověka opravdu změní.

6.1. Změna pohlaví a rodné číslo

Rodné číslo se skládá z deseti čísel. První dvě dvojčíslí znázorňují dvě poslední cifry roku narození, druhé dvojčíslí znázorňuje měsíc narození (u žen je měsíc narození zvýšený o 50) a poslední dvojčíslí před lomítkem znázorňuje den narození. Čtyřčíslí, které se nachází za lomítkem, rozlišuje obyvatele, kteří se narodili ve stejném kalendářním dnu. Rodná čísla poskytuje ministerstvo tzv. výdajovým místům. Přímo obyvateli může rodné číslo přiřadit matriční úřad, zvláštní matrika, policie nebo samotné ministerstvo. Pravost rodného čísla, lze jednoduše ověřit a to tak, že když se sečtou první tři dvojčíslí a k nim se přičte poslední čtyřčíslí, vyjde číslo dělitelné jedenácti beze zbytku. Čísla za lomítkem se udělují pomocí výpočetní techniky.⁷³

Rodné číslo lze změnit pouze ve čtyřech případech: (a) pokud bylo jedno rodné číslo přiřazeno dvěma nebo více osobám, (b) pokud bylo přiděleno chybné číslo, (c) pokud se provádí nezrušitelné osvojení, anebo (d), pokud došlo ke **změně pohlaví**.⁷⁴

Jelikož zde existuje binární rozdělení společnosti, tedy dělení společnosti podle pohlaví, rodné číslo musí mít také svůj **specifický znak**, dle kterého je jasné, zda se jedná o ženu či o muže. Z tohoto důvodu se při změně pohlaví musí změnit také rodné číslo, což byl donedávna velký problém.

6.2. Změna pohlaví v kontaktu s veřejnými a soukromými institucemi

Dříve různé soukromé ale i veřejné instituce nebyly vůbec připravené na situaci, kvůli které je třeba změna rodného čísla.

Příkladem může být fyzická osoba, která byla zaregistrována ve veřejné knihovně a měla zaplacený poplatek, si nechala změnit pohlaví, ale vnitřní pravidla knihovny

---

⁷³ Zákon o evidenci obyvatel č. 133/2000 Sb., § 13, § 14

⁷⁴ Zákon o evidenci obyvatel č. 133/2000 Sb., § 17

neumožňovala změnu rodného čísla v systému, tudíž si daná osoba musela svůj účet zrušit, založit úplně nový a znovu zaplatit roční poplatek.⁷⁵ Tyto problémy se stávaly samozřejmě v daleko významějších institucích, jako jsou banky, pojišťovny či úvěrové společnosti. Pokud si například v minulosti někdo platil pravidelně několik let životní pojištění a poté prodělal změnu pohlaví, musel být jeho účet zrušen a s novými osobními údaji založen účet nový, čímž mohl přijít o různé benefity, které dlouhodobým klientům za řádné placení pojišťovna nabízela.

Díky čím dál častějším případům změn pohlaví, a úpravě v novém občanském zákoníku se tyto situace již nestávají. Komerční banky, hypoteční banky, pojišťovny a úvěrové společnosti mají v dnešní době upravené informační systémy tak, aby jakákoli změna osobních údajů klienta šla snadno změnit. Samozřejmě za předpokladu doložení určitých dokladů. Klient při změně pohlaví nemusí rušit stávající stavební spoření, běžný účet ani úvěrovou smlouvu. V údajích o klientovi se provedou změny dle aktuálně užívaných údajů (jméno, příjmení, rodné číslo). Změna pohlaví je ale na několik fází. Než dojde k požadovanému „konečnému stavu“, je zpravidla provedena změna příjmení a jména na nějaký neutrální stav (např. René Novotných), ale rodné číslo ještě není změněno. Poté co je provedena kompletní změna pohlaví, je opět změněno příjmení, jméno a již také rodné číslo.

V případě komerčních bank se musí klient po změně pohlaví osobně dostavit na pobočku, kde si poradci ověří, že se skutečně jedná o klienta, který v dané komerční bance měl aktivní služby a smlouvy před změnou pohlaví. Proveďte se aktualizace osobních údajů a tisk dodatků ke smluvní dokumentaci. V případě hypotečního úvěru je nutné vyhotovit dodatek, který bude zpoplatněn k tíži klienta dle platného sazebníku. Co se týká pojišťoven, konkrétně u majetkového pojištění, nemá pohlaví klienta vliv na výši pojistného. V tomto případě dojde pouze ke změně pojistníka na smlouvě na základě podepsané žádosti klienta. U životních smluv sjednaných od roku 2013 se na základě doložených potřebných dokumentů změni jen pohlaví ve smlouvě i v systému, ale pokud by se jednalo o starší smlouvy, muselo by ještě dojít k přepočítání sazeb, neboť dříve měly ženy pojištění levnější. Pokud by na smlouvě bylo pojištěné riziko určené jen pro ženy a žena by se změnila na muže, došlo by k vyloučení rizika.

---

⁷⁵ PECHOVÁ, Olga, *Transsexuální lidé v kontaktu s veřejnou správou*, Multikulturní centrum Praha: 2007

S novou úpravou v občanském zákoníku a v zákonu o specifických zdravotních službách se odbouraly problémy osob, které prodělaly změnu pohlaví, se změnou rodného čísla. Dříve se jim musely ukončit založené smlouvy s danou institucí a založit smlouvy nové a v důsledku toho mohli transsexuální klienti přijít o benefity, které by měli jako dlouhodobí klienti. Nyní je výpočetní technika těchto institucí natolik dokonalá, aby byla změna v systému co nejmenší problém.

6.3. Změna pohlaví v kontaktu s matričními, obecními a městskými úřady

V rámci zkoumání problémů a úskalí změny pohlaví bylo osloveno několik obecních úřadů a matrik po celé České republice. V menších obcích či městech se většinou dle odpovědí se změnou pohlaví ještě nesetkali. Ve větších městech jako je Brno, Praha či Ostrava už ano a díky nové úpravě o změně pohlaví v občanském zákoníku již žádné problémy nenastávají. Žadatel musí dle zákona předložit potřebné doklady včetně lékařského potvrzení o probíhající nebo ukončené změně pohlaví na matriku dle svého trvalého bydliště, kde se provádí změna jména a příjmení. Obecní úřad vydá rozhodnutí o změně jména a příjmení a toto zašle k zápisu do knihy narození matričnímu úřadu dle místa narození. Matrika narození zažádá ministerstvo vnitra o přidělení nového rodného čísla a zadá změny do systému **ISEO**⁷⁶.

Při změně jména platí, že na začátku léčby a při dodání příslušných dokumentů matričnímu úřadu je žadateli změněno jméno na neutrální tvar, jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, a následně po ukončení léčby, což bývá po 2–3 letech, je jméno změněno na čistě ženský nebo mužský tvar. V případě změny pohlaví je změna jména a příjmení osvobozena od správního poplatku, který je ve výši 100 – 1000 Kč.⁷⁷

Pokud je žadatel svobodný, tak zápis změny jména a příjmení do matriční knihy, zápis změny pohlaví, změnu rodného čísla a následně vydání nového rodného listu včetně změny v **ISEO** provede pouze rodná matrika, tedy matrika v místě trvalého bydliště

---

⁷⁶ ISEO neboli informační systém evidence obyvatel, obsahuje zákonem taxativně stanovené údaje o státních občanech České republiky, cizincích s povolením k pobytu na území České republiky a o osobách, kterým byl udělen azyl na území České republiky.

⁷⁷ Správní poplatek ve výši 100 Kč se platí, pokud si žadatel chce změnit jméno či příjmení, které je hanlivé, směšné či výstřední, nebo pokud se vrací ke svému rodnému příjmení či jde o změnu příjmení dítěte svěřeného do náhradní rodinné péče. V ostatních případech, kromě změny pohlaví, je správní poplatek 1000 Kč.

žadatele. Pokud byl/a však žadatel/ka ženatý/vdaná, je třeba ještě v matrice sňatků zapsat zánik manželství.

Ze strany obecních úřadů a matričních úřadů nebyl důsledkem dotazování nalezen žádný problém po chirurgické změně pohlaví. Zákon je v tomto ohledu dobře postavený a občanům, kteří změnou pohlaví procházejí nebo již prošli, by se změnou osobních údajů neměli mít žádné potíže.

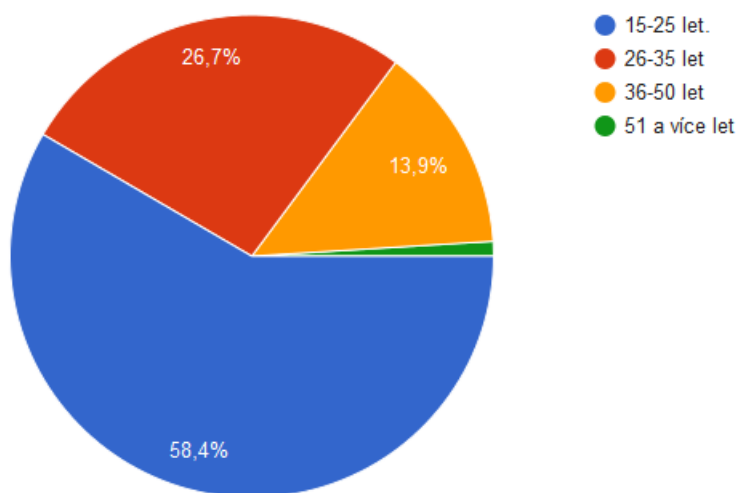
6.4. Změna pohlaví v kontaktu s veřejností

Pomocí dotazníku byla oslovena veřejnost, která odpovídala na dotazy, které se týkají problematiky změny pohlaví. Otázky nezjišťují pouze názory veřejnosti na právní úpravu změny pohlaví, ale také zjišťují, jak veřejnost vnímá transsexuály ve společnosti.

Dotazníku se zúčastnilo celkem 101 respondentů, z nichž bylo 66,3% žen a 33,7% mužů. Na grafu č. 1 lze vidět věkové složení respondentů. Více než polovina respondentů byla do 25 let věku a převážně se jednalo o osoby vysokoškolského nebo středoškolského vzdělání s maturitou. Z odpovídajících byl pouze jeden respondent, který měl přes 50 let.

Graf 1 Věkové složení všech 101 respondentů

Kolik Vám je let? (101 odpovědí)

Zdroj: Výsledek vyplněného dotazníku

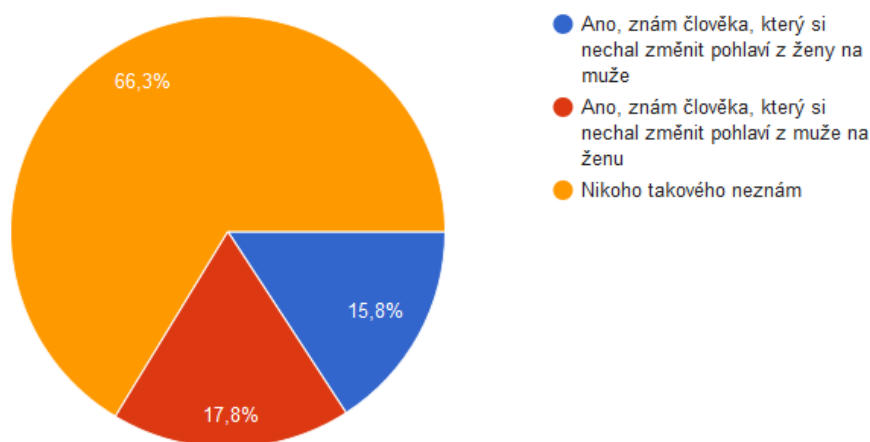

Dle grafu č. 2 je znát, že nadpoloviční většina respondentů se nikdy nesetkala s transsexuální osobou, či osobou, která již podstoupila změnu pohlaví. Osoby, které se již s přeoperovanou osobou setkaly, co se týká změny **MtF**⁷⁸ nebo **FtM**⁷⁹, jsou v celkem vyrovnaném počtu.

Graf 2 Procentuální počet respondentů, kteří se již setkali s osobou, která postoupila změnu pohlaví

Znáte někoho ve svém okolí, nebo jste se někdy setkali s někým, kdo postoupil celkovou chirurgickou i právní změnu pohlaví?

(101 odpovědí)

Zdroj: Výsledek vyplněného dotazníku

Dle respondentů je nejčastějším zdrojem, díky kterému se již setkali s problematikou transsexualismu internet a hned po něm televize. O zhruba 20% respondentů méně se o této problematice dozvědělo v nějaké publikaci a celkem 8% respondentů na tuto problematiku ještě nenarazili. Z tohoto zkoumání se dá říci, že přes 90% respondentů už nějaké ponětí o této problematice má.

6.4.1. Vyhodnocení odpovědí na otázky, které se týkají názorů na českou právní úpravu změny pohlaví

V České republice, jak už bylo zmíněno v předešlých kapitolách, je právní změna pohlaví podmíněna chirurgickou operací a zároveň znemožněním reprodukční funkce. 48% respondentů se vyjádřilo, že s právním řádem souhlasí, tedy souhlasí s kompletní

⁷⁸ Male to Female – změna z muže na ženu

⁷⁹ Female to Male – změna z ženy na muže

chirurgickou změnou pohlaví před právní změnou. O polovinu méně respondentů by souhlasilo s právní změnou pohlaví bez nutnosti operace. Z pohledu transsexuálního člověka je to ale obrovské dilema. Bez operace nebude moct úředně vystupovat jako osoba opačného pohlaví, než je jeho biologické pohlaví. Naopak, když se transsexuál rozhodne pro operaci, přijde o možnost mít děti, nebo jim operaci nedovolí jiné zdravotní komplikace, nehledě na to, že každý operační zákrok je zásahem do tělesné integrity člověka, a proto by transsexuální lidé měli mít možnost se sami rozhodnout, zda operaci chtějí, nebo ne, a nemít to podmíněno zákonem. Příkladem může být dánský právní řád, který povoluje právní změnu pohlaví bez nutnosti operace a dokonce i bez psychologického posudku či hormonální léčby.⁸⁰ Dánský právní řád je oproti českému právnímu řádu v tomto ohledu velmi liberální, neboť povolit změnu pohlaví i bez hormonální léčby a psychologických posudků by česká veřejnost zřejmě nepřijala pozitivně. Na druhou stranu i v České republice byl jedním z vládních plánů schválit právní změnu pohlaví „**bez skalpelu**“. Zda se zákon prosadí, není jisté, jelikož i z dotazníku vyplývá, že většina respondentů by s tímto řešením nesouhlasila, ale transsexuálními lidmi by se odbouralo dilema, zda jít na operaci či ne, a pouze zevnější a administrativní změna pohlaví by mohla vést ve více případech k jejich duševní rovnováze.

Podle českého právního řádu, aby mohla být provedena kompletní změna pohlaví, nesmí být pacient v manželském svazku či v registrovaném partnerství, a pokud v takovém svazku je, musí tento svazek před chirurgickou změnou pohlaví zaniknout. Jedna z otázek dotazníku byla, zda s tímto zákonem respondenti souhlasí, a více než 65% bylo proti tomuto zákonu. Je jasné, že pokud jeden z manželů podstoupí chirurgickou a právní změnu pohlaví, nemůže být s manželem/kou nadále v manželském vztahu, neboť manželský pár může tvořit dle zákona pouze muž a žena, ale pokud chtějí partneři zůstat spolu i po operaci jednoho z nich, musí svazek zaniknout a poté vzniknout nový, tedy registrované partnerství. Pokud však protějšek osoby, která hodlá změnit pohlaví, chce s dotyčným nadále zůstat ve svazku, může být z pohledu tohoto páru úplné zaniknutí svazku zbytečné a možná i kruté. Zaniknutí stávajícího svazku a vzniknutí svazku nového může být k tíži postiženého páru. Manželství a registrované partnerství mají sice odlišné charakteristiky, ale pokud by existoval zákon, který by umožnil plynulý přechod z manželství do registrovaného partnerství a naopak, bylo by to pro transsexuální osoby a jejich protějšky

---

⁸⁰ RAUN, Tobias. Denmark – A Transgender Paradise? *Trikster – Nordic Queer Journal*

daleko přijatelnější řešení. Z administrativního hlediska by manželům či registrovaným partnerům právní změna pohlaví velmi ulehčila.

Dále na této problematice může být zajímavé to, že občanský zákoník sice upravuje jako jednu z podmínek změny pohlaví i zánik manželství, ale dále nezmiňuje, jak by se měl tento zánik administrativně uskutečnit. Manželství zaniká třemi způsoby a to: smrtí jednoho z manželů, prohlášením za mrtvého jednoho z manželů nebo rozvodem. Zákon přímo nedefinuje, že by se transsexuální osoba měla rozvést před podstoupením změny pohlaví. Je zde pouze upraveno, že povinnosti a práva páru, jejichž manželství zaniklo, ke společnému dítěti a o jejich majetkových povinnostech platí obdobné ustanovení, jako v případě rozvedených manželů. To samé platí pro registrované partnerství. V zákoně o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů č. 115/2006 Sb. Je definováno, že zánik registrovaného partnerství lze pouze těmito způsoby a to: smrtí jednoho z partnerů nebo prohlášením jednoho partnera za mrtvého či zrušením rozhodnutím soudu. Taktéž se zde neuvádí, že registrované partnerství zaniká i změnou pohlaví a není přesně definováno, jak by tento zánik měl administrativně probíhat.⁸¹ V důsledku těchto neúplných úprav v zákoně jsou transsexuální osoby před operací nuceny k rozvodu, který odporuje tradičnímu pojetí manželství jako trvalého svazku.

Jednou z dalších otázek dotazníku bylo, zda respondentům přijde důležité, aby měli jak muži, tak ženy rozdílná rodná čísla. Rodné číslo se tvoří u mužů a žen stejně až na dvojčíslí značící měsíc narození, které je ženám zvýšeno o 50. Více než 58% respondentů odpovědělo, že jim binární rozdělení společnosti podle rodného čísla nepřijde důležité. Při změně pohlaví dochází i ke změně rodného čísla, které identifikuje osobu, protože je toto číslo unikátní. Veškeré změny osobních údajů mohou žadatelé po změně pohlaví vyřídit na příslušných úřadech, ale rodné číslo musí znovu vygenerovat ministerstvo vnitra, čímž se může prodloužit doba vyřizování změny osobních údajů i dokladů. V roce 2001 se tehdejší ministr práce a sociálních věcí Vladimír Špidla snažil prosadit výměnu rodných čísel za jiné identifikační číslo, ze kterého by nebylo možné zjistit pohlaví, datum narození a tudíž ani věk osoby. Podle Špidly by mělo rodné číslo nahradit číslo sociálního pojištění, které se generuje podle složitého matematického klíče. Výměna rodných čísel všech občanů by však byla velmi nákladná a trvala by i několik let avšak nejen že by ulehčila změnu osobních údajů transsexuálním lidem po operaci, ale také by zamezila možnému zneužití

---

⁸¹ Zákon č. 115/2006 Sb. O registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů

osobních údajů, které se dají z nynějšího rodného čísla vyčíst, neboť rodné číslo je běžným identifikačním znakem osob v různých institucích a je velmi těžké odhadnout, zda je daná instituce nevyužije ke škodě majitele rodného čísla. Podobný zákon byl prosazen na Slovensku, neboť jejich rodná čísla se tvoří stejným způsobem jako v České republice.⁸²

Jedním z dalších dilemat transsexuálních lidí jsou veřejné toalety. Transsexuál, který ještě není po operaci, a tudíž může vypadat jako pohlaví opačné ale biologicky jím ještě není, může mít obtíže vybrat si mezi pánskými a dámskými toaletami. V několika zemích, například v některých státech USA nebo v Dánsku, již fungují společné veřejné toalety, které jsou oddělené samostatnými kabinami, ale jsou přístupné jak mužům, tak i ženám dohromady. Při zjišťování názorů veřejnosti odpověděla méně než polovina (42%) respondentů, že by jim společné veřejné toalety nevadily. Ačkoliv by společné veřejné toalety ulehčily rozhodování transsexuálních osob, při této změně by se muselo také počítat s veřejnými sprchami či šatnami, které bývají rozdělené například ve sportovních centrech. V některých plaveckých zařízeních v České republice to sice již funguje, neboť mají společné šatní skříňky ale oddělené převlékací kabiny a zároveň mají společné, oddělené sprchy. Ne však ve všech zařízeních by tuto změnu bylo možné provést, ať už z důvodu nedostatku místa, nebo nevhodného architektonického rozmístění dámských a pánských toalet v daném zařízení. Vyžadovalo by to mnoho interiérových úprav, které by se dotkly nejen městských veřejných WC, ale také již zmiňovaných sportovních center, restaurací, nádraží, obchodních center apod.

Co se týká otázky, zda by měla být operace změny pohlaví a následná hormonální léčba hrazená zdravotní pojišťovnou, odpovědělo více než 35% respondentů, že by si měl každý tyto zdravotní zákroky hradit sám, protože pacientovi nejde o život. Celkem 43,6% dotazovaných bylo pro hrazení těchto úkonů pojišťovnou a 20,8% souhlasilo s hrazením pojišťovnou pouze operaci, ale hormonální léčbu by si měl hradit každý sám. Mnoho lidí si zřejmě neuvědomuje, že tato operace je velmi finančně náročná, neboť se nejedná pouze o jednu operaci ale o více operačních fází, a když jde o přeměnu FtM⁸³ jde dokonce o 4 fáze. Co se týká hormonální léčby, tak hormony se podávají injekčně, a osoby po změně pohlaví je musí užívat jak před operací, tak i po operaci po celý svůj život. Je pravda, že nejde o přímé ohrožení života, ale tyto zákroky ve většině případů vedou k duševnímu zdraví a rovnováze člověka. Fyzické a psychické zdraví by se mělo brát stejně vážně. Chirurgická

⁸² Článek z portálu idnes ze dne 26. března 2001 – Špidla chce rušit rodná čísla

⁸³ Female to Male – přeměna z ženy na muže

změna a hormonální léčba při změně pohlaví by se mohla srovnat s léčbou antidepresivy, protože pokud pojišťovny hradí nebo alespoň z části hradí medikamenty na potlačení deprese, je správné, že i operace a hormonální léčba při změně pohlaví je hrazena pojišťovnou.

6.4.2. Vyhodnocení odpovědí na otázky, které se týkají společenských problémů osob se změněným pohlavím

Respondenti byli stavěni do situace, že oni sami mají v plánu změnu pohlaví a měli odpovědět, kdo podle nich by tuto skutečnost vzal v jejich okolí nejhůře. Pouze 7% z nich odpovědělo, že ve svém okolí nemají nikoho, kdo by s touto skutečností měl problém. Z tohoto je patrné, že změna pohlaví není úplně ve společnosti zažitá a že málo kdo by se s tím dokázal smířit, pokud by se pro změnu pohlaví rozhodl někdo jemu blízký. Více než 46% odpovědí bylo, že nejhůře by to nesla rodina a 37% že partner/ka či manžel/ka. Dokonce se objevily i odpovědi, že rodina či přátelé by to přijali bez problémů, ale problém by s touto skutečností měli kolegové z práce. Bylo jich sice jen 4%, ale musí se brát v potaz, že tito lidé můžou mít problém s přijetím jejich nového pohlaví ze strany spolupracovníků, spolužáků i cizích lidí, se kterými přijdou do styku.

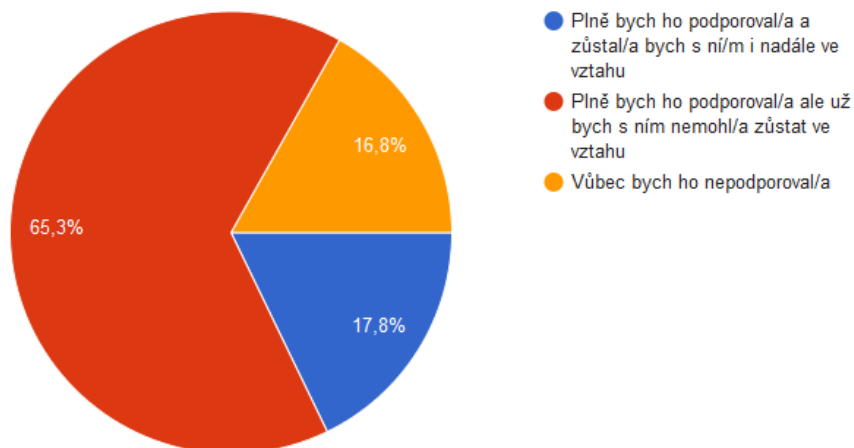
K otázce jestli jsou respondenti sami ochotni tolerovat ve svém okolí osoby, které chtějí změnu pohlaví, se více než 61% vyjádřilo, že by byli ochotni to tolerovat u cizích lidí, u rodiny i u přátel. Na odpovědi odpovídal velký počet mladých lidí do 25 let, takže lze vyvodit, že jsou si vědomi toho, co to obnáší, a jsou ochotni to tolerovat. Otázka je, jaké by byly odpovědi, kdyby na otázku odpovídaly osoby vyššího věku. Dříve informace o transsexualismu nebyly tak lehce k sehnání a před rokem 1940 nebyla ani možná tato operace a dlouho poté byly tyto operace jen ojedinělé, takže když se s touto problematikou člověk nikdy nesešel, není možné předpokládat, že by byl ochotný tuto skutečnost u někoho jiného tolerovat.

Další otázka stavěla odpovídající do situace, kdyby se o změnu pohlaví rozhodl/a jejich partner/ka či manžel/ka. Jak lze vidět na grafu č. 3: 65,3% odpovědělo, že by partnera/ku či manžela/ku plně podporovali, ale nemohli by s ní/m zůstat nadále ve vztahu. Necelých 18% respondentů by bylo ochotných i po změně pohlaví své/ho partnera/ky či manžela/ky s ní/m ve vztahu zůstat. Necelých 17% respondentů by svůj protějšek vůbec v tomto ohledu nepodporovalo.

Graf 3 Souhrn odpovědí týkající se změny pohlaví manžela/ky či partnera/ky

Kdyby Vám váš partner/ka či manžel/ka oznámil/a, že trpí poruchou sexuální identity a hodlá postoupit celý proces změny pohlaví, s jakým tvrzením se ztotožníte?

(101 odpovědí)

Zdroj: Výsledek vyplněného dotazníku

Z těchto odpovědí je zřejmé, že lidé jsou spíše ochotni změnu pohlaví svého protějšku akceptovat a podporovat ho v léčbě, avšak valná většina by nedokázala s ním ve vztahu i nadále zůstat.

S touto otázkou se pojí otázka následující, která zjišťuje, zda by respondenti měli problém navázat sexuální vztah s osobou, o které by věděli, že prodělala změnu pohlaví. Více než 71% odpovídajících by s tím problém mělo, pouze 29% by s tím problém nemělo. Zde se nabízí otázka, zda by to respondenti zjistili, že jejich protějšek prodělal změnu pohlaví, neboť v dotazníku více než 67% respondentů odpovídalo, že by neměla být ze zákona povinnost podávat informaci o své změně pohlaví veřejnosti. Pokud by osoby po změně pohlaví svůj potenciální protějšek o své změně informovali, dle velkého počtu odpovědí může být hledání sexuálního partnera po změně pohlaví velmi obtížné.

6.5. Lidé po změně pohlaví a jejich rodina

Tato kapitola se týká transsexuálních osob, které již prodělaly kompletní změnu pohlaví. Na otázku: – s jakými problémy jste se potýkali při administrativní změně pohlaví

– odpověděli dva respondenti, kteří si přáli zůstat v anonymitě, a tudíž jsou níže označováni jako Respondent 1 a Respondent 2.

6.5.1. Respondent 1

S Respondentem 1 přímý kontakt navázán nebyl, neboť nyní pracuje v zahraničí, ale otázky se ujala jeho matka, která byla Respondentovi 1 po celou dobu operace oporou. Co se týká změn osobních údajů a dokladů dle matky Respondenta 1, nebyly žádné problémy, vše proběhlo v pořádku, dobrá komunikace s úřady a podobně. Problémy a nespokojenost nastaly již ve fakultní nemocnici, kdy měl jít Respondent 1 na svou první operaci a to plastickou operaci prsou. Jednalo se o změnu z ženy na muže, a tudíž bylo nutné zmenšení prsou a následné fyzické přiblížení se vzhledu mužského hrudníku. Po operaci se Respondent 1 dle odpovědi jeho matky musel potýkat s opovržlivým chováním sester, které svou péčí o pacienta velmi zanedbávaly. Pacient po operaci prsou měl značné pohybové omezení nejen kvůli bolesti, ale také kvůli obvazům, a tudíž nebyl schopný se sám ani najíst, ale zdravotní sestry v tomto ohledu byly velmi nedbalé a o pacienta se velmi nezajímaly.

6.5.2. Respondent 2

Respondent 2 byl ve svých odpovědích velmi stručný. Tvrdil, že konečně až po operaci se cítil, jako „normální člověk“. Chirurgická i administrativní změna pohlaví mu velmi pomohla k duševní rovnováze, a tím mu i zvýšila sebevědomí. Při vyřizování změny osobních údajů dle Respondenta 2 žádné problémy nebyly až na to, že byl proces velmi zdouhavý. Poté se Respondent 2 pouze vyjádřil, že je nyní šťastný a byl velmi vděčný, že žije v zemi, ve které je změna pohlaví možná.

Ze všech 5 dotazovaných osob, které podstoupili kompletní změnu pohlaví, odpověděli pouze dva. Jeden odpovídal přímo a druhý zprostředkovaně přes svou matku. Dle jejich odpovědí se dá usoudit, že během výměny osobních údajů a dokladů na obecních a matričních úřadech nebyl žádný problém. Tyto odpovědi korespondují i s odpověďmi, které poskytli zaměstnanci některých obecních a matričních úřadů, které jsou popsány v kapitole 4. Lze tedy konstatovat, že v tomto ohledu systém výměny osobních údajů i dokladů po změně pohlaví v České republice funguje. Opakem je dle matky Respondenta 1 pooperační péče sester ve fakultní nemocnici. Není jasné, zda byly sestry nedbalé jen v případě onoho pacienta, který se chystal provést změnu pohlaví, nebo

jestli se obdobně chovají ke všem pacientům, a tudíž z této informace nelze vyvodit výsledek, který by souvisel pouze se změnou pohlaví. Je ale dobré tento problém podotknout, neboť lidé podstupující chirurgickou změnu pohlaví prožívají velmi těžké období svého života a ztěžovat jim tento proces takovýmto způsobem je velmi netaktní a zbytečné, a tudíž by měly nemocnice více dbát na výběr a dohled svých zaměstnanců.

6.6. Komparace s vybranými zeměmi

Tato kapitola se zabývá některými dalšími zeměmi a jejich právním ustanovením, který se týká změny pohlaví.

6.6.1. Německo

Před rokem 2013 byla v Německu situace podobná, jako je dnes v České republice, co se týká narozených dětí. Při narození dítěte se muselo nejdéle do jednoho týdne ode dne narození nahlásit matričnímu úřadu pohlaví. Od 31. ledna 2013 je možnost tuto informaci nevyplňovat. Dětem narozeným po 31. lednu 2013 je nyní možné stanovit pohlaví neurčité, které se do matriční knihy nenapíše, a až později, kdy bude dítě starší, a bude si více uvědomovat svou sexualitu, se rozhodne, zda se jedná o ženu či muže.⁸⁴ Tento člověk samozřejmě bude mít i možnost se rozhodnout, zdali podstoupí chirurgickou operaci či ne. Bohužel tento zákon úplně neřeší problém transsexuálních osob, neboť neurčité pohlaví může mít pouze novorozenec, který má nejasné pohlavní znaky, je tedy intersexuální. Tento zákon má především zamezit operace pohlaví u intersexuálních novorozeňat.

Co se týká celkové změny pohlaví, je v Německu obdobný zákon jako u nás. V Německu je transsexuálním osobám nejdříve změněno jméno, a poté musí žadatel žít v nové roli (v novém pohlaví) minimálně 3 roky, aby mu byla soudně uznána administrativní změna pohlaví, je třeba, aby byl žadatel trvale neschopný reprodukce a současně absolvoval operativní zákrok, v jehož důsledku by se mu výrazně změnil vzhled, který by odpovídal pohlaví novému. Rozdíl mezi Německem a Českou republikou v tomto ohledu je, že Německu byla zrušena podmínka zániku manželství před změnou pohlaví. Tato podmínka je nejen v Německu, ale i u nás, v rozporu se základní myšlenkou a ochranou manželství. Dalo by se říct, že nucený zánik manželství jako podmínka změny pohlaví, je proti tradičnímu pojetí manželství jako trvalého svazku. Tudíž by si mohla

---

⁸⁴ GHATTAS, Dam Christian. Human Rights between Sexes, s. 37

Česká republika v tomto ohledu vzít z této právní úpravy Německé spolkové republiky příklad a poupravit zákon tak, aby transsexuální lidé nemuseli kvůli změně pohlaví rušit svůj manželský svazek či registrované partnerství, pokud jejich manžel/ka, partner/ka s touto změnou souhlasí a manželé/partneři spolu hodlají nadále zůstat.⁸⁵

6.6.2. *Belgie*

Belgie umožňuje novorozenatům přiřadit pouze pohlaví ženské či mužské. Toto pohlaví musí být zapsáno nejpozději do jednoho týdne. Pokud se jedná o intersexuální novorozence, tedy nemají jasné pohlavní znaky, může se pohlaví změnit do tří měsíců, avšak poté, co se dítěti pohlaví přiřadí, není již možné jej změnit.⁸⁶

Přímo změna pohlaví v Belgii je možná až v dospělosti jedince a je zde nutná taktéž sterilizace a přísný lékařský dohled, neboť je proces změny pohlaví nevratný.⁸⁷ Změna pohlaví je zde také podmíněna hormonální léčbou a vystupováním v novém pohlaví určitou dobu i před operací. Co se týče průběhu změny pohlaví má Belgie obdobné podmínky jako Česká republika.

6.6.3. *Argentina*

Ke komparaci byla vybrána také jedna neevropská země, která je považována za jednu z nejpokrokovějších zemí, co se týče úřední změny pohlaví. Od roku 2012 je v Argentině umožněno transsexuálním osobám si změnit pohlaví pouze na základě předložení čestného prohlášení, které potvrzuje psychické pohlaví dané osoby. Lze tedy provést administrativní změnu pohlaví bez lékařského vyšetření či provedení chirurgického zákroku. Argentinský zákon o genderové identitě upravuje, že pohlavní identita je chápána jako vnitřní a individuální způsob, jakým osoby vnímají své pohlaví, které buď koresponduje s biologickým pohlavím přiřazeným při narození anebo ne. Pohlaví se v Argentině určuje pouze dle dokladů, nikoliv podle biologického vzhledu.⁸⁸ Obdobný zákon změny pohlaví v roce 2014 schválila dánská vláda. Dánsko se tudíž stalo první evropskou zemí, která umožňuje změnu pohlaví bez operace a lékařského posudku.

---

⁸⁵ NĚMECKO: § 8 Gesetz über die Änderung der Vornamen und die Feststellung der Geschlechtszugehörigkeit in besonderen Fällen (Transsexuellengesetz)

⁸⁶ GHATTAS, Dam Christian. Human Rights between Sexes, s. 31

⁸⁷ Transgender Persons's Rights in the EU Member States, Christina Castagnoli, Policy Department: Citizens's rights and constitutional Affairs

⁸⁸ English Translation of Argentina's Gender Identity Law as approved by the Senate of Argentina on May 8, 2012

7. Diskuse a závěr

Změna pohlaví je velmi složitý a zdlouhavý proces. Co se týče chirurgických zákroků nějaká změna postupů a fází operací zřejmě možná není, závisí to pouze na lékařském a vědeckém pokroku. Pokud se zaměříme na administrativní, tedy právní, změnu pohlaví, tak některé změny udělat lze, aby alespoň ta právní změna byla pro transsexuální osoby co nejjednodušší.

Změna jména, popřípadě jmen a příjmení bývá běžná a dle respondentů s touto změnou žádné problémy nebyly. Dříve nastávaly problémy, které souvisely se změnou rodného čísla, protože jak muži, tak ženy mají rozdílná rodná čísla, která se liší dvojčíslím znázorňující měsíc narození. Dříve, pokud měla osoba nějaký účet či podepsanou smlouvu v nějaké veřejné či soukromé instituci, tak si po změně pohlaví musela zrušit celý účet, a poté založit nový s novými osobními údaji a zároveň mohla přijít o různé benefity, které by jako stálý klient mohla mít. Dnes už je tento problém vyřešen, ale otázkou i tak může být, zda je důležité binární rozdělení rodných čísel. Rodné číslo se v mnoha případech používá jako identifikační číslo a lze z něj vyčíst datum narození, tudíž i věk osoby, a pohlaví. Kdyby byla rodná čísla generována náhodně a stejně pro muže a ženy, vedlo by to nejen ke zjednodušení právní změny pohlaví, ale i ke zvýšení ochrany osobních údajů, které by mohlo zabránit případnému zneužití.

Jednou ze dvou podmínek změny pohlaví popsané v občanském zákoníku je chirurgický zákrok, při němž je znemožněna reprodukční funkce. To znamená, že bez operace právní změnu pohlaví nelze provést. Může však nastat situace, že transsexuální osoba, rozhodující se pro změnu pohlaví, by v budoucnosti chtěla mít vlastní děti, ale po operaci to již možné nebude. Nebo daná osoba může mít nějaké zdravotní problémy, které ji neumožní chirurgický zákrok podstoupit. Tu se nabízí otázka, jak tyto případy řešit. V některých zemích, jako je například Dánsko či Argentina je možná úřední změna pohlaví pouze po předložení žádosti soudu. Toto řešení by bylo zřejmě na Českou republiku až moc liberální, ale umožnit transsexuálním lidem úřední změnu i bez operace by i tak mohlo vést k jejich duševní rovnováze a pohodě. Proč by tedy nestačily pouze jisté psychologické posudky či jen hormonální léčba? Operace s sebou nese mnoho rizik a doživotní užívání medikamentů.

Další podmínkou změny pohlaví dle právního řádu České republiky je zánik manželství. Tento zákon však dále už nevymezuje, jak by se měl tento zánik manželství administrativně uskutečnit. Stejně tak registrované partnerství. Dle občanského zákoníku a zákonu o registrovaném partnerství, manželství a registrované partnerství zaniká pouze za předpokladu smrti nebo prohlášení za mrtvého jednoho z manželů či rozvodem. Žádná zmínka o změně pohlaví zde není, tudíž transsexuální lidé, kteří touží po změně pohlaví, jsou nuceni k rozvodu, který ale v zákoně přímo uveden není, a tím pádem to odporuje tradičnímu pojetí manželství, jakožto trvalého svazku mezi mužem a ženou. Česká republika by si mohla vzít příklad z Německa, kde ze zákona odebrali podmínku zániku manželství před změnou operace. Nabízí se zjednodušit toto řešení tak, aby byl možný plynulý přechod z manželského svazku do registrovaného partnerství a naopak, pokud s tím manžel/ka partner/ka transsexuální osoby bude souhlasit.

Dle odhadů je v České republice roční počet transsexuálních osob, které podstoupí změnu pohlaví okolo 150. Není to až tak časté, ale přece jen se to stává, a je nutno na to brát ohledy, protože málokdo si umí představit, co transsexuální člověk prožívá, a je nutné, mu změnu co nejvíce ulehčit, aby mohl dospět k duševní rovnováze.

8. Seznam použitých zdrojů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 373/2011 Sb. o specifických zdravotních službách

Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod

Zákon č. 328/1999 Sb. o občanských průkazech

Zákon č. 301/2000 Sb. o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 115/2006 Sb. o registrovaném partnerství

Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině

Zákon č. 133/2000 Sb. o evidenci obyvatel

BARŠOVÁ, Andrea. Skalpel a duše. Ke změně pohlaví podle nového občanského zákoníku. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, ISSN 1804-8137. Dostupné z:

<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/43>

CASTAGNOLI, Cristina. Transgender Persons' Rights in the EU Member States, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, Brussels 2010. Dostupné z: <http://www.lgbt-ep.eu/wp-content/uploads/2010/07/NOTE-20100601-PE425.621-Transgender-Persons-Rights-in-the-EU-Member-States.pdf>

DOLANSKÝ, Lukáš, BÍLEK, Ondřej, MF DNES. Článek z portálu idnes, Špidla chce rušit rodná čísla, 26. března 2001. Dostupné z:

http://zpravy.idnes.cz/spidla-chce-rusit-rodna-cisla-djj-domaci.aspx?c=A010326_214958_domaci_was

DOLEŽAL, Adam, Konstrukce identity v právním prostoru. Dvojí pojetí bytí. Časopis zdravotnického práva a bioetiky [online]. 2013, ISSN 1804-8137. Dostupné z:

<http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/42/48>

English Translation of Argentina's Gender Identity Law as approved by the Senate of Argentina on May 8, 2012, Gender Identity Law (argentinský zákon o genderové identitě). Dostupné z: <http://tgeu.org/argentina-gender-identity-law/>

FIFKOVÁ Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, Praha: Grada Publishing, 2008, ISBN 978-80-247-1696-1

GHATTAS, Dan Christian. Human Rights between the Sexes, A preliminary study on the life situations of inter* individuals. Volume 34. Berlin: Heinrich Böll Foundation. ISBN 978-3-86928-107-0

KINDL, Milan, ROZEHNAL, Aleš. Nový občanský zákoník – Problémy a úskalí, Plzeň: Aleš Čeněk 2014. ISBN 978-80-7380-516-6

NĚMECKO: § 8 Gesetz über die Änderung der Vornamen und die Feststellung der Geschlechtszugehörigkeit in besonderen Fällen (Transsexuellengesetz) z 10. 9. 1980 (ve znění pozdějších predpisů). Dostupné z: <http://www.gesetze-im-internet.de/tsg/index.html>

PECHOVÁ, Olga, Transsexuální lidé v kontaktu s veřejnou správou, projekt Antidiscriminační vzdělávání pracovníků veřejné správy. Multikulturální centrum Praha: 2007

RAUN, Tobias. Denmark – A Transgender Paradise? Trikster – Nordic Queer Journal [online]. 2010. ISSN 1890-596X. Dostupné z: <http://trikster.net/4/raun/1.html>

ROZHOVOR, Hyde park civilizace, Česká televize, host: Hana Fifková, moderátor: Daniel Stach. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10441294653-hyde-park-civilizace/216411058090416/>

ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a spol., Občanský zákoník – komentář, Svazek I (§1 až 654), Wolters Kluwer, a. s., 2014, ISBN 978-80-7478-370-8

Vaculíková, V., Teoretickoprávní aspekty zakotvení institutu soužití osob stejného pohlaví v právním řádu České republiky, s. 51, Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni, Plzeň, 2013

WAGNEROVA, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch. Listina základních práv a svobod – komentář, Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2012, ISBN 978-80-7357-750-6

9. Seznam zkratk

FtM – Female to Male – změna pohlaví z ženy na muže

ICD-10 – Mezinárodní klasifikace nemocí a související zdravotní problémy

ISEO – informační systém evidence obyvatel

MtF – Male to Female – změna pohlaví z muže na ženu

RLT – Real life test

RLE – Real life experience

10. Seznam grafických prací

Seznam grafů

Graf 1 Věkové složení všech 101 respondentů.....	29
Graf 2 Procentuální počet respondentů, kteří se již setkali s osobou, která postoupila změnu pohlaví.....	30
Graf 3 Souhrn odpovědí týkající se změny pohlaví manžela/ky či partnera/ky	35
Graf 4 Počty pacientů, kteří dospěli ke kompletní přeměně pohlaví MtF a FtM v jednotlivých letech sledovaného období	46

Seznam tabulek

Tabulka 1 Počty pacientů dle diagnóz v letech 1990 až 2006	46
Tabulka 2 Počty pacientů, kteří dospěli až k přeměně pohlaví před a po roce 1989.....	47

11. Přílohy

11.1. Příloha 1

Sexuologové Weiss, Fifková a Procházka provedli v letech 2005 a 2006 census týkající se zastoupení transsexuální klientely na dvou pražských sexuologických pracovištích, které zajišťují léčbu pacientů s touto diagnózou pro celou Prahu s okolím, ale i pro prostou většinu pacientů z ostatních částí republiky.⁸⁹

Ve svém výzkumu sledovali především počty příchozích pacientů s diagnózou především z hlediska zastoupení FtM a MtF a to na základě výpisů z chorobopisů založených od roku 1990 do roku 2006. V grafu č. 1 jsou uvedeny počty pacientů, kteří zahájili léčbu v jednotlivých letech, a to buď FtM, nebo MtF.⁹⁰

Z grafu č. 1 je patrné, že počet mužů, kteří se přeoperovali na ženy, je větší než počet žen, které se přeoperovaly na muže. Největší počet pacientů ve sledovaném období, kteří prodělali kompletní přeměnu pohlaví MtF byl v roce 2000 a to celkem 12 pacientů a největší počet pacientů FtM byl v roce 2001 tedy 20 pacientů.⁹¹

Tabulka č. 1 obsahuje počet pacientů, kteří navštívili lékaře dle diagnózy a počet pacientů, kteří prodělali i chirurgický zákrok změny pohlaví. Jsou zde počty v jednotlivých letech u případů MtF a FtM a také počet pacientů celkem. Je patrné, že z celkového počtu pacientů, kteří navštívili lékaře z vybraných dvou sexuologických pracovišť a chtěli svou poruchu pohlavní identity léčit, kompletní operaci změny pohlaví podstoupilo jen necelých 46%.⁹²

---

⁸⁹ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, str. 19-23.

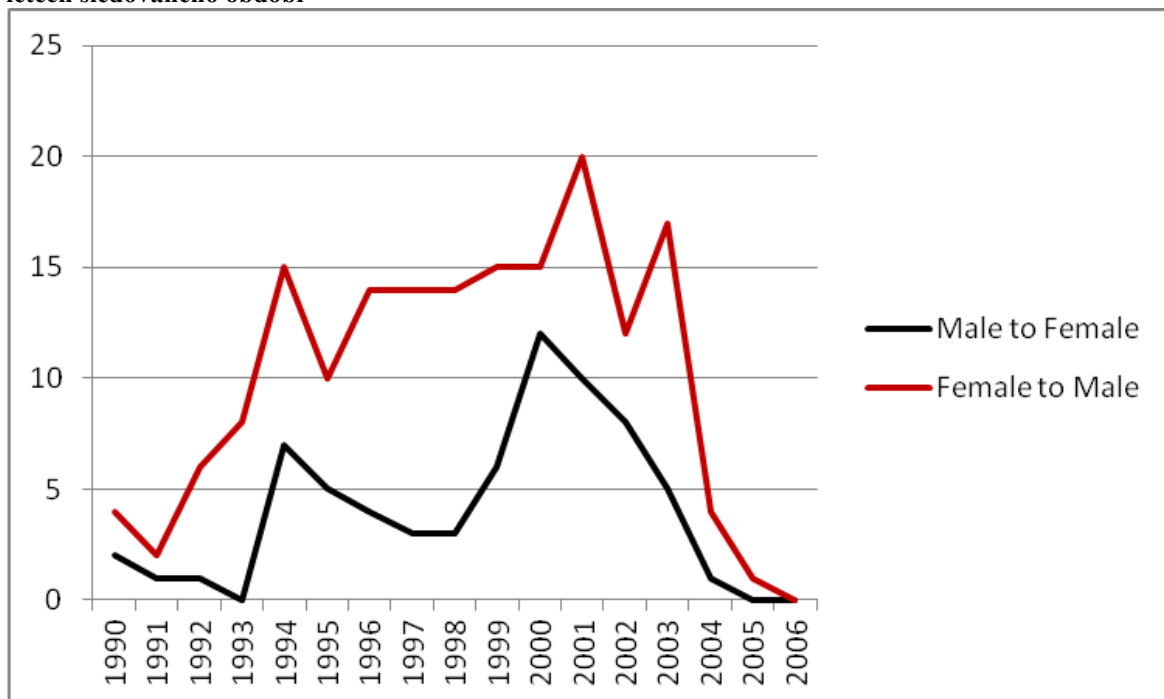
⁹⁰ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, str. 19-23.

⁹¹ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, str. 19-23.

⁹² FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, str. 19-23.

Graf 4 Počty pacientů, kteří dospěli ke kompletní přeměně pohlaví MtF a FtM v jednotlivých letech sledovaného období

Zdroj: FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, poté vlastní zpracování*

Tabulka 1 Počty pacientů dle diagnóz v letech 1990 až 2006

Rok	celkem		male to female		female to male	
	Příchozí pacient	Přeměna pohlaví	Příchozí pacient	Přeměna pohlaví	Příchozí pacient	Přeměna pohlaví
1990	8	6	2	2	6	4
1991	13	3	6	1	7	2
1992	15	7	6	1	9	6
1993	15	8	5	0	10	8
1994	34	22	11	7	23	15
1995	35	15	12	5	23	10
1996	32	18	5	4	27	14
1997	32	17	10	3	22	14
1998	30	17	7	3	23	14
1999	35	21	12	6	23	15
2000	46	27	21	12	25	15
2001	50	30	23	10	27	20
2002	41	20	20	8	21	12
2003	44	22	22	5	22	17
2004	37	5	26	1	11	4
2005	49	1	25	0	24	1
2006	10	0	6	0	4	0
Celkem:	526	239	219	68	307	171

Zdroj: FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., *Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, poté vlastní zpracování*

V tabulce č. 2 jsou uvedeny počty pacientů, kteří se rozhodli podstoupit operaci změny pohlaví mezi lety 1940 až 1989 a po roce 1989. Lze si všimnout, že před rokem 1989 se menší procento pacientů (39%), rozhodlo operaci podstoupit.⁹³

Tabulka 2 Počty pacientů, kteří dospěli až k přeměně pohlaví před a po roce 1989

přeměna pohlaví	ano	ne	celkem
před rokem 1989	92	143	235
po roce 1989	239	287	526
celkem	331	430	761

Zdroj: FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity

Důvodem zvýšení počtu pacientů po roce 1989, kteří se rozhodli pro chirurgický zákrok, je taky výrazný rozdíl v průměrné délce léčby od příjmu pacienta až k operativní přeměně pohlaví a to hlavně díky výraznému zkrácení terapie, která trvala před rokem 1989 téměř pět a půl roku a po roce 1989 jsou to necelé tři roky v průměru, a tato doba se dále zkracuje. Dalším důvodem zvýšení počtu transsexuálů, kteří se rozhodli vyhledat odbornou pomoc, byla změna politické situace v České republice a také větší dostupnost k informacím, které se týkaly této problematiky. Pacienti typu MtF bývají po roce 1989 také často v manželkém či partnerském svazku a častěji jsou i rodiči v původní pohlavní roli.⁹⁴

Je tedy možné konstatovat, že velké politické i společenské změny vedly v České republice po roce 1989 i k výrazným změnám v počtu a ve složení transsexuálních pacientů i ke změnám v trvání léčby. S dobou se změnilo i sociodemografické složení pacientů. Po revoluci začali vyhledávat pomoc u lékařů lidé ve starším věku, kteří v minulosti na léčbu resignovali.⁹⁵

⁹³ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, str. 19-23.

⁹⁴ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, str. 19-23.

⁹⁵ FIFKOVÁ, Hana, WEISS, Petr a kol., Transsexualita a jiné poruchy pohlavní identity, str. 19-23.

11.2. Příloha 2 – Dotazník – Statistické zkoumání společenských jevů v oblasti změny pohlaví

1. Už jste se setkali s problematikou transexuality v nějaké publikaci, v médiích či na internetu?

Zaškrtněte všechny platné možnosti.

- Ano, již jsem se s touto problematikou setkal/a v televizi.
- Ano, již jsem se s touto problematikou setkal/a v nějaké publikaci.
- Ano, již jsem se s touto problematikou setkal/a na internetu.
- Ne, na tuto problematiku jsem ještě nikde nenarazil/a
- Jiné:

2. Znáte někoho ve svém okolí, nebo jste se někdy setkali s někým, kdo postoupil celkovou chirurgickou i právní změnu pohlaví?

Označte jen jednu odpověď.

- Ano, znám člověka, který si nechal změnit pohlaví z ženy na muže
- Ano, znám člověka, který si nechal změnit pohlaví z muže na ženu
- Nikoho takového neznám

3. Myslíte si, že by lidé, kteří prodělali změnu pohlaví, o tom měli mít povinnost ze zákona informovat své okolí? S kterým z těchto výroků se ztotožňujete?

Označte jen jednu odpověď.

- Ano, lidé v blízkém okolí (přátelé, kolegové...) by o této změně měli vědět
- Ano, ale pouze pokud by šlo o veřejně činnou osobu
- Ne, neměla by to být povinnost

4. Dle občanského zákoníku je možná právní změna pohlaví v ČR pouze za předpokladu chirurgické změny, která zároveň znemožní reprodukční funkci. Myslíte si, že je tento postup morální? S kterými z těchto výroků, byste se ztotožnili?

Označte jen jednu odpověď.

- Souhlasím s kompletní chirurgickou změnou před právní změnou pohlaví
- Vůbec nesouhlasím s možností právní změny pohlaví

5. Podle českého právního řádu, aby mohla být provedena kompletní změna pohlaví, nesmí být pacient v manželském svazku či v registrovaném partnerství, a pokud v takovém svazku je, musí tento svazek před právní změnou pohlaví zaniknout. S jakým z následujících výroků byste se ztotožnili?

Označte jen jednu odpověď.

- S právním řádem ČR souhlasím, manželství i registrované partnerství by mělo zaniknout před změnou pohlaví jednoho z manželů (partnerů)
- S právním řádem ČR nesouhlasím

6. Podle rodného čísla se dá rozlišit pohlaví člověka, protože ženy mají k číslu, která znázorňuje měsíc narození přičteno 50. Myslíte si, že je binární rozdělení společnosti na muže a ženy podle rodného čísla důležité?

Označte jen jednu odpověď.

- Ano, myslím si, že je to důležité
- Ne, jak muži, tak ženy by mohli mít rodné číslo tvořené stejným způsobem

7. V několika zemích již fungují společné veřejné toalety. Tedy nejsou rozdělené na muže a ženy ale pouze mají rozdělené a uzavřené kabinky. Přejde vám důležité rozdělení WC podle pohlaví?

Označte jen jednu odpověď.

- Ano, přijde mi to důležité
- Ne, nevadilo by mi, pokud by byly veřejné WC společné

8. Myslíte si, že by hormonální léčba a pak následná operace měly být hrazeny zdravotní pojišťovnou? S kterým z těchto výroků se ztotožňujete?

Označte jen jednu odpověď.

- Ano, jde přeci jen o psychické zdraví a operace je finančně velmi náročná
- Ano, operace by měla být hrazena pojišťovnou ale náklady na hormonální léčbu a psychologické vyšetření ne, to by si měl každý hradit sám
- Ne, člověku nejde o život, tudíž by si hormonální léčbu i operaci změny pohlaví měl dotyčný hradit sám

9. Kdybyste se vy rozhodli pro změnu pohlaví, kdo si myslíte, že by tuto změnu ve vašem okolí přijal nejhůř?

Označte jen jednu odpověď.

- Rodina
- Partner/ka, manžel/ka
- Přátelé
- Kolegové
- Ve svém okolí nemám nikoho, kdo by s tím měl problém

10. Jak se ke změně pohlaví stavíte vy?

Označte jen jednu odpověď.

- Jsem ochotný/á to tolerovat u cizích lidí i u rodiny a u přátel
- Jsem ochotný/á to tolerovat u cizích lidí a u přátel, u rodiny ne
- Jsem ochotný/á to tolerovat u cizích lidí ale v rodině a u přátel ne
- Nejsem ochotný/á to vůbec tolerovat
- Je mi to jedno

11. Kdyby Vám váš partner/ka či manžel/ka oznámil/a, že trpí poruchou sexuální identity a hodlá postoupit celý proces změny pohlaví, s jakým tvrzení se ztotožníte?

Označte jen jednu odpověď.

- Plně bych ho podporoval/a a zůstal/a bych s ní/m i nadále ve vztahu
- Plně bych ho podporoval/a ale už bych s ním nemohl/a zůstat ve vztahu
- Vůbec bych ho nepodporoval/a

12. Měli byste problém navázat sexuální vztah s někým, o kom byste věděli, že prodělal změnu pohlaví?

Označte jen jednu odpověď.

- Ano, měl/a bych s tím problém
- Ne, neměl/a bych s tím problém

13. Jste žena nebo muž?

Označte jen jednu odpověď.

- Žena
- Muž

14. Kolik Vám je let?

Označte jen jednu odpověď.

- 15-25 let.
- 26-35 let
- 36-50 let
- 51 a více let

15. Jaké máte vzdělání?

Označte jen jednu odpověď.

- Základní
- Výuční list
- Středoškolské s maturitou
- Vysokoškolské